

Alt İşveren İlişkisinde Asıl İş-Yardımcı İş Ayrımı

Hande Bahar AYKAÇ*

Özet: Türk Hukukunda bir işyerinde yürütülen işler asıl iş-yardımcı iş ayırımına tabi tutulmaktadır. Bu ayırımın özellikle önem taşıdığı konuların başında alt işveren ilişkisi gelmektedir. Nitekim asıl işte kurulan alt işveren ilişkisinin kurulması “işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık” koşuluna bağlı iken, yardımcı işlerde kurulan alt işveren ilişkisinde bu önkoşul bulunmamaktadır. Buna karşılık yardımcı işlerde kurulan alt işverenlik ilişkisinin “mal ve hizmet üretimine ilişkin olma”sı gerekmektedir. Bu sebeple alt işveren ilişkisinde yardımcı iş kavramının tam olarak ortaya konabilmesi için “mal veya hizmet üretimine ilişkin” olma kavramının anlaşılması gerekir. Çalışmamızda bu kavramların açıklığa kavuşturulmasına çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alt İşveren, Asıl İş, Asıl İşin Bir Bölümü, Yardımcı İş, Mal veya Hizmet Üretimine İlişkin Yardımcı İş

Main Activity- Auxiliary Task Distinction in Subcontractor Relationship

Abstract: There is a distinction between main activities and auxiliary tasks carried out in a workplace in Turkish Law. This distinction is critically important in subcontractor relationship. While establishing a subcontractor relationship in main activity is conditional to operational requirements or acceptable reasons of technological expertise, there are no such preconditions regarding auxiliary tasks. However subcontractor relationship in auxiliary tasks must be related to the production of goods and services. Therefore, concept of “relation to the production of goods and services” must be clarified for understanding the concept of auxiliary tasks in subcontractor relationship. In our study we aim to clarify the concerning concepts.

Keywords: Subcontractor, Main Activity, Certain Section of The Main Activity, Auxiliary Tasks, Auxiliary Tasks Related to The Production of Goods And Services

* Dr. Gazi Üniversitesi, İİBF, Çal. Eko. End. İş. Bölümü Araştırma Görevlisi

Giriş

İş Hukukunun yer itibarıyla uygulama alanı “işyeri” olmakla birlikte İş Hukukunun bazı konuları bakımından bir işyerinde yürütülen işler “asıl iş-yardımcı iş” ayrımına tabi tutulmaktadır. Bu ayrımın büyük önem kazandığı konulardan biri, asıl işveren alt işveren ilişkisidir. Söz konusu ilişkinin yasada verilen tanımına göre “*Bir işverenden, işyerinde yürüttüğü mal veya hizmet üretimine ilişkin yardımcı işlerde veya asıl işin bir bölümünde işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işlerde iş alan ve bu iş için görevlendirdiği işçilerini sadece bu işyerinde aldığı işte çalıştıran diğer işveren ile iş aldığı işveren arasında kurulan ilişkiye asıl işveren-alt işveren ilişkisi denir*”. Bu tanım doğrultusunda alt işverene verilecek iş, “asıl işin bir bölümünde” veya mal veya hizmet üretimine ilişkin “yardımcı işlerde” söz konusu olabilecektir¹. Ayrıca, alt işverene verilen iş, asıl işin bir bölümü niteliğinde ise “işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektirme” koşulunun gerçekleşmesi, yardımcı iş ise “mal ve hizmet üretimine ilişkin” olması gerekmektedir. Asıl iş-yardımcı iş ayrımına bağlanan önemli sonuçlara rağmen söz konusu kavramlar yasada tanımlanmamıştır. Sadece Alt İşverenlik Yönetmeliğinde² konuyla ilgili bir tanıma rastlanmaktadır. Buna göre anılan yönetmelikte asıl iş “*mal veya hizmet üretiminin esasını oluşturan iş*” olarak tanımlanırken; (AİY 3/c) yardımcı iş, “*işyerinde yürütülen mal veya hizmet üretimine ilişkin olmakla beraber doğrudan üretim organizasyonu içerisinde yer almayan üretimin zorunlu bir unsuru olmayan ancak asıl iş devam ettikçe devam eden ve asıl işe bağlı olan iş*” şeklinde tanımlanmıştır.

Yukarıda ifade edildiği gibi alt işverene verilen iş, asıl işin bir bölümü niteliğinde ise “işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektirme” koşulunun gerçekleşmesi gerekmektedir. Doktrinde bizim de katıldığımız çoğunluk görüşüne göre, anılan sınırlama sadece asıl işlerde geçerli olup yardımcı işler için söz konusu değildir³. Diğer bir deyişle yardımcı işlerde alt işveren ilişkisi kurulurken, bu durumun işletme ve işin gereği olup olmaması ya da teknolojik nedenlerle uzmanlık gereği olup olmaması önem taşımaz⁴. Bu doğrultuda bir işin “yardımcı iş” olarak tanımlanmasının en önemli sonucu, söz

¹ Akyiğit, 2009-2010: 8.

² RG 27.09.2008, 27010.

³ Süzek, 2014: 145; Aynı yazar, 2010 a, 16-17; Güzel, 2004: 47-48; Ekonomi, 2008: 48; Aynı yazar, 2009: 15; Çelik vd., 2014: 58; Çelik, 2009: 86; Aynı yazar, 2010 b: 6; Arıcı, 2006:498-499; Alpagut, 2004:18; Aynı yazar, 2008 a: 38; Aynı yazar, 2008 b: 59; Taşkent, 2004: 365; Şahlanan, 2004: 49; Aynı Yazar, 2003: 70; Demircioğlu ve Centel, 2015: 41-42; Narmanlıoğlu, 2008:56; Sümer, 2010: 18; Günay, 2004:33; Aynı yazar, 2008: 113; Şen, 2006:81; Özveri, 2004:392; Engin, 2005:17; Gerek ve Oral, 2006:31; Eyrenci vd. 2014: 32; Kılıçoğlu ve Şenocak, 2008: 71; Uçum, 2003: 22; Şen ve Naneci, 2009: 28; Özkaraca, 2008: 86; Aykaç, 2011:87.

⁴Bir yazara göre, yardımcı işlerde uzmanlık kavramına yer verilmemesi uzmanlığın aranmamasından değil, yardımcı işlerin niteliği gereği yabancı uzmanlık gerektiren işlerden olmasındandır (Engin, 2005:17). Aksi görüş için bkz. Güzel, 2005: 74.

konusu işte herhangi bir ön koşul aranmaksızın yani daha kolay bir şekilde geçerli bir alt işveren ilişkisi kurulabilmesidir. Yargıtay da verdiği kararlarda, yardımcı işlerin alt işverene devri için işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektirme koşulunun aranmayacağı sonucuna varmıştır⁵.

Diğer yandan doktrinde alt işverenin asıl işverenden aldığı işin bir kısmını başka işverenlere (alt işverenlere) vermesi durumunun, asıl işin bir bölümünde kurulan alt işverenlikte gerçekleşmeyeceği savunulmaktadır. Bu durumun gerekçesi olarak da anılan bölümün tekrardan bölünebilir nitelikte olup olmadığı sorununun yanı sıra alt işverenin uzmanlığı dolayısıyla aldığı bir işi kendi işçileriyle yapmak yerine başka işverene vermesinin kendisinin uzmanlığı konusunda şüphe yaratacağı gösterilmektedir⁶. Nitekim Alt İşverenlik Yönetmeliğinde yer alan düzenlemeye göre de, asıl işin bir bölümünde iş alan alt işveren, üstlendiği işi bölerek diğer bir işverene veremez (m.11/4)⁷. Bu düzenleme de asıl iş-yardımcı iş ayrımına bağlanan önemli sonuçlardan biridir.

Söz konusu ayrımın diğer bir önemli sonucu da, bir işverence üstlenilen işin asıl işin bir bölümü veya mal veya hizmet üretimine ilişkin yardımcı işlerden olduğundan söz edilemiyorsa alt işveren ilişkisinden değil, anahtar teslimi işten/alelade asıl iş sahibi-müteahhit ilişkisinden (veya eser sözleşmesi ilişkisinden) söz edilebilecek olmasıdır. Böyle bir durumda yasada alt işverenliğe ilişkin bağlanan sonuçlar doğmayacaktır.

Asıl İş Kavramı

Bir tanıma göre asıl iş, işyerinin teknik amacının gerçekleşmesi ile, yani o işyerinde amaçlanan mal veya hizmet üretimi ile *doğrudan ilgili olan, o teknik amacın gerçekleşmesine yönelik sürece doğrudan dahil olan* ve bu süreç açısından *olmazsa olmaz* faaliyetleri ifade eder⁸. Başka bir tanıma göre asıl iş, “işyerinin teknik amacını oluşturan mal veya hizmet üretimidir”⁹. Yine doktrinde yapılan diğer bir tanıma

⁵ Y9HD, 1.6.2005, 12985/20130, Çankaya ve Çil, 2009:231. Kararı isabetli bulan görüşü için bkz. Ekonomi, 2008: 48. Aynı yönde, Y9HD, 11.3.2008, 8596/4589, Kılıçoğlu ve Şenocak, 2008: 79-81. Y9HD, 1.4.2005, 18633/26052, Kılıçoğlu ve Şenocak, 2008: 114. Y9HD, 5.5.2008, 15362/11408, Legal, 19, 1117-1119. Y9HD, 26.6.2006, 16835/18809, ÇT, 2007/1, 12, 302-304. Y9HD, 26.6.2006, 13231/18825, ÇT, 2007/1, 12, 305-308. Y9HD, 24.9.2008, 30742/24595, ÇT, 2009/1, 20, 250-254. Y9HD, 24.1.2005, 30506/1232, Çimento İşveren, Mart 2005, S:2, C:19, 48-50. Y9HD, 19.11.2007, 22406/34412, Ekonomi, 2009: 15.

⁶ Mollamahmutoğlu vd., 2014: 218; Süzek, 2010 b: 940-941; Başbuğ, 2010: 65; Akyiğit, 2008:98; Aynı yazar, 2009-2010: 17.

⁷ Kanunda yer almayan böyle bir kuralın yönetmelikte yer almasının isabetsizliği yönündeki görüş için bkz. Centel, 2008: 41; Ekonomi, 2008 b: 12; Çankaya ve Çil, 2009:39; Kızıloğlu, 2009:99.

⁸ Mollamahmutoğlu vd, 2014: 216; Aynı yazar, 2004: 3, 7; Ayan, 2006:508, 523.

⁹ Ekonomi, 2008: 37.

göre asıl iş, “o işyerine/işletmeye gerçek karakterini veren üretim biçimidir”¹⁰. Diğer bir yazara göre asıl iş kavramı, endüstriyel ve ekonomik bir kavramdır; bu nedenle yargı organı tarafından değerlendirilmesinde güçlükler bulunmaktadır; zira hangi işlerin asıl iş olduğu sorusunun cevabı herkese göre farklı olabilir¹¹. Alt İşverenlik Yönetmeliğinde ise asıl iş “mal veya hizmet üretiminin esasını oluşturan iş” olarak tanımlanmıştır (AİY 3/c).

Diğer bir görüşe göre -maddenin değişiklik gerekçesinde belirtildiği gibi- işverenin *doğrudan üretim organizasyonu içinde yer alıp almama* kistası, asıl işin belirlenmesinde ayırt edici bir ölçüt olabilir¹². Bu durumun her somut olayın özelliğine göre değerlendirilmesi gerekir¹³.

Sonuç itibarıyla “asıl iş” işyerindeki teknik amaca gönderme yapan bir kavramdır¹⁴. Buna göre asıl işin tespitinde, her şeyden önce işyerinin *teknik amacından* hareket edilmektedir. Bu doğrultuda işyerinin teknik amacını oluşturan mal veya hizmet üretiminin işyerinin asıl işini oluşturduğu konusunda görüş ayrılığı yoktur. Buna karşılık uygulamada bu teknik amacın tespiti her zaman çok kolay olmamaktadır. Örneğin Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun incelediği bir olayda çimento üretimi yapılan bir işyerinde şirketin ana sözleşmesinde “fabrika kurma” işi de sayıldığından, “... çimento fabrikası klinker sevk hattı v.b yapımı” işi asıl işin bir bölümü kabul edilmiştir¹⁵. Kanımıza göre bu konuda yol gösterici olarak kabul edilebilirse de şirketin ana sözleşmesinde yazılı hususların doğrudan “asıl iş” olarak değerlendirilmesi yerinde değildir. Bu konuda doktrinde ve Alt İşverenlik Yönetmeliğinde verilen tanımlardan hareket etmek gerekir. Bize göre kararın karşı oy yazısında da belirtildiği gibi olayda mal veya hizmet üretiminin esasını oluşturan iş, *çimento üretimidir*; dolayısıyla asıl iş budur. Bize göre olaydaki gibi “inşaat, bakım onarım” olarak adlandırılacak işlerin olayın özelliğine göre “yardımcı iş” olması veya yardımcı işin dışında kalan “anahtar teslimi iş” kapsamına girmesi mümkündür.

¹⁰ Akyiğit, 2008: 95; Aynı yazar, 2009-2010: 8. Akyiğit’e göre, bir buzdolabı fabrikasındaki asıl iş buzdolabı üretimi, bir oteldeki asıl iş konuklarına konaklama vs. hizmetler sunumudur (Akyiğit, 2008:92).

¹¹ Ekmekçi, 2003:134.

¹² Güzel, 2004: 45; Özcan, 2008: 98. Özcan, tersanelerde alt işveren uygulamasının yoğun olarak yaşandığı “sac, montaj ve boya” işlerinin asıl iş kapsamında olduklarını belirtmiştir (Özcan, 2008:104).

¹³ Mollamahmutoğlu, 2004:7; Ayan, 2006:523.

¹⁴ Doğan Yenisey, 2007: 317.

¹⁵ YHGK 6.2.2013, 2012/21-732 E. 2013/207 K., www.kazanci.com. Karara ilişkin ayrıntılı inceleme için bkz. Aykaç, 2015: 46 vd. Doktrinde söz konusu kararın isabetli olmadığı farklı bir gerekçeyle ifade edilmiştir. Buna göre davalının asıl işinin çimento üretimi olduğu, olayda asıl işin bir bölümü ya da yardımcı işin başka bir işverene verilmesi durumunun söz konusu olmadığı bu nedenle alt işverenlik ilişkisinin de bulunmadığı belirtilmiştir (Çelik vd, 2014: 52).

Öte yandan işyerinde bir üretim zinciri (aşamaları) söz konusu ise, bu zincirin (aşamaların) tamamının asıl iş sayılıp sayılmayacağı konuyla ilgili diğer bir sorundur. Bir görüşe göre, mal üretimi yapılan bir işyerinde *malların müşteriye (satışa) sunulduğu duruma getirilmelerine kadar geçen süreçteki üretim aşamaları bir bütün olarak* asıl işi oluşturur¹⁶. Aynı şekilde diğer bir yazar¹⁷, somut olayda eğer bir üretim zinciri varsa *bu zincirin tamamının* asıl iş niteliğinde olduğunu ifade etmektedir. Örneğin, bir deterjan üreticisi için, deterjan hammaddesinin ilk aşamada bir işlemden geçmesi, ikinci aşamada toz haline gelmesi, üçüncü aşamada içine parfüm katılması, dördüncü aşamada kirleri daha iyi söken oksijenli granül maddesinin katılması, beşinci aşamada paketlenmesi ve satılması söz konusuysa, bu üretim zincirinin tamamı asıl iştir. Diğer bir örneğe göre yoğurt üretiminin yapıldığı bir işyerinde, yoğurt sütü hazırlama, pastörizasyon, homojenizasyon, kültürleme, mayalama, paketlenme, inkübasyon (yoğurtlaşma) ve hızlı soğutma aşamalarının tamamı asıl işin bölümleridir¹⁸.

Bu noktada “paketlenme veya torbalama” işinin asıl işin bir bölümü mü yoksa yardımcı iş mi olduğu sorusu ortaya çıkmaktadır. Yargıtay bu konuda alt işverene verilen işin “üretimin zorunlu aşaması olup olmaması” ölçütünü kullanmaktadır. Buna göre üretimin zorunlu bir aşaması ise asıl iş, değilse yardımcı iş olduğu sonucuna varmaktadır. Bu doğrultudaki bir kararda Yüksek Mahkeme, “...gemiden kuru dökme ürünün tahliyesi, İ. İskelesine yanaşmış gemilerden torbalı ürün tahliyesi ile kamyonlara ve/veya gösterilen yere taşınarak istiflenmesi ve/veya istiften müşteri kamyonlarına yüklenmesi, fabrika sahası içinde saha, iskele, kamyon yükleme, torbalama, paketlenme, dökme ürünlerin depolardan fabrika sahası içinde gösterilen yere damperli kamyonlarla taşınma işlerinin” ihale ile alt işverene verilmesi olayında şu tespitlerde bulunmuştur: “...davalılar arasındaki sözleşmede öngörülen işlerin ağırlıklı olarak tahmil ve tahliye işleri olduğu, davalı İ'ye ait işyerinde üretilen ürünlerin önemli bir kısmının paketlenme veya torbalama yapılmadan müşteriye ulaştırıldığı... anlaşılmaktadır. Buna göre, dava konusu işyerinde üretilen ürünlerin torbalanması veya paketlenmesi üretimin zorunlu unsuru değildir. Paketlenme veya torbalama işinden önceki aşamaların doğrudan üretimle ilgili olması nedeniyle asli iş kabul edilmesi, bu aşamalardan sonraki işlerin tahmil ve tahliye işleri ile bağlantılı olması nedeniyle yardımcı iş olduklarının kabulü

¹⁶ Ekonomi, 2008: 37. Yazara göre “üretilen malın piyasaya ve müşteriye arzı için paketlenmiş (belirli özellikteki kağıda paketlenme, kutuya veya şişeye ya da kaseye konulma) olması” asıl işin bir parçasıdır. Örneğin zeytinyağının şişeye, metal kutulara konması malın müşteriye, piyasaya arzı için zorunlu olduğundan asıl işin bir parçasıdır (Ekonomi, 2008: 38-89).

¹⁷ Engin, 2005: 93-94. Farklı örnekler için bkz. Ekonomi, 2008: 37, 38; Şahlanan, 2003:71. Dekapaj işi ve bu işin bölümlere ayrılıp ayrılmayacağı konusunda bkz. Şahlanan, 2004: 55-56.

¹⁸ Ekonomi, 2008: 37-38.

gerekir”¹⁹. Yüksek Mahkeme diğer bir kararında, “...Şube Müdürlüğü’ne ait depodaki malların istifleme, yükleme ve boşaltma işinin ihale suretiyle bir müteahhide verdiği olayda, ancak davalı Kurumun söz konusu depo işyerinde çalıştırdığı işçiler varsa alt işveren ilişkisinden söz edilebileceği” sonucuna varmıştır²⁰.

Doktrinde isabetli olarak torbalama veya paketleme işinin asıl işin tüketiciye ulaşmadan önceki nihai aşaması olduğu, dolayısıyla da *genellikle söz konusu işin asıl işin bir bölümü* olduğunun kabul edilebileceği belirtilmiştir²¹. Öğretide diğer bir yazar alt işverene verilen işin üretimin zorunlu bir unsuru (aşaması) olup olmadığının belirlenmesinde, nihai hedefin *müşteriye ulaşma* olduğunun dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır²². Buna göre söz konusu ürün müşteriye paketlenmeden de ulaştırılabiliyorsa, paketleme üretimin zorunlu bir unsuru olarak değerlendirilmemeli ve yardımcı iş sayılarak alt işverene verilebilmelidir. Buna karşılık, ürün müşteriye paketlenmeden ulaştırılamıyorsa, paketleme asıl işin bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

Öte yandan, doktrinde iş organizasyonunda önemli bir yere sahip olan *yönetim bölümü-bölmülerinin* de asıl işin bir bölümü sayılacağı belirtilmektedir²³. Örneğin bir işyerinin muhasebesi veya insan kaynakları yönetimi gibi işleri asıl iş kapsamındadır²⁴. Ayrıca “bir yönetim bölümü” olarak, pazarlama ve dağıtım işleri de asıl iş sayılır²⁵. Nitekim doktrinde belirtildiği gibi, “bir işletme işyerini kendi amacı olan gelir sağlamak için oluşturur; işyeri mal veya hizmet üretmek (teknik amaç) için kurulmuş olmakla birlikte, üretilen mal ve hizmetin depolanması değil,

¹⁹ Y9HD, 26.6.2006, 13231/18825, ÇT, 2007/1, 12, 305-308, Doğan Yenisey’in değerlendirmesi için bkz Doğan Yenisey, 2009:24. Yargıtayın aynı yönde kararı için bkz. Y9HD, 29.5.2006, 13218/15765, ÇT, 11, 2006/4, 257-260 ve karara yönelik eleştirisi için bkz. Şahlanan, 2007: 2-5. Torbalama, tahmil, tahliye ve yükleme işlerini yardımcı iş olarak kabul eden karar için bkz. Y9HD, 26.2.2007, 2709/5125, Çankaya ve Çil, 2009:192-193.

²⁰ Y9HD, 14.12.1993, 7945/18613, YKD, C:20, S:6, Haziran 1994, 912-913.

²¹ Çelik vd, 2014: 58.

²² Doğan Yenisey, 2009: 23-25. Diğer yandan yazara göre, alt işveren faaliyetlerinin hangi noktada toplandığının belirlenmesinde “alt işverene verilen faaliyetlerin tutarlı bir bütün oluşturması gereği” gözden kaçırılmamalıdır. Buna göre örneğin ağırlıklı olarak temizlik işinin verildiği bir alt işveren çok az da olsa asıl işin bir bölümünü de üstlenmişse, faaliyetin ağırlıklı olarak yardımcı işlere ilişkin olduğu sonucuna varılamaz (Doğan Yenisey, 2009: 23-25).

²³ Ekonomi, 2008: 38; Aynı yazar, Değerlendirme 2007, 16-17.

²⁴ Engin, 2005:17. Aynı yönde bkz. Ekonomi, 2009: 17. Doktrinde Engin, bir işyerinin muhasebesi veya insan kaynakları yönetimini işletme gerekleri nedeniyle uzmanlık gerektiren işlere örnek olarak göstererek, bu işlerin asıl iş sayıldığı görüşünü ortaya koymaktadır (Engin, 2005:17).

²⁵ Ekonomi, 2009: 17. Buna karşılık Ekonomi’ye göre, yönetim bölümünce toptan ve perakende alıcılara satışı planlanan malların “alıcılara dağıtımı ve ulaştırılması (nakliye) işi”, yardımcı işlerdendir (Ekonomi, 2009: 17).

pazarlama ve satışı ile gelir sağlanmasından dolayı olarak işletme amacının gerçekleştirilmesidir”²⁶. Buna karşılık Yargıtay verdiği bir kararda, dağıtım pazarlama işini yardımcı iş olarak değerlendirmiştir²⁷. Söz konusu karar doktrinde eleştirilmiş ve “pazarlama ve dağıtım” işinin genel anlamda yardımcı iş kapsamında değerlendirilemeyeceği belirtilmiştir. Bu görüşe göre, “bir işyerinde mal veya üretim bölümünden başka ve yine iş organizasyonunda bulunan finansman, muhasebe, pazarlama-dağıtım, insan kaynakları, iş geliştirme, tedarik gibi kısaca “yönetim bölümleri” olarak adlandırabileceğimiz bölümler, doğrudan mal ve hizmet üretimi sürecinde bir aşama olmamakla beraber, o mal veya hizmet üretiminin “bütünleyici” birer parçası ve asıl işin kapsamındadırlar”. Bu açıdan –asıl işin bir bölümünün alt işverene verilmesindeki şartlara bağlı olarak- alt işverene verilebilirler²⁸.

Yargıtay işe iade ile ilgili bir davada, işyerinde soğutma sonu ve bant paketleme işini (uzmanlık gerektiren) asıl iş olarak kabul etmiştir²⁹. Yüksek Mahkeme diğer bir kararda isabetli olarak, PTT’nin posta dağıtım işinin yardımcı iş sayılamayacağı ve asıl işin bir bölümü olduğu sonucuna varmıştır³⁰

Yardımcı İş Kavramı

Asıl iş kavramı gibi, “yardımcı iş” kavramından ne anlaşılması gerektiği de yasada açıklanmamıştır. Doktrinde yardımcı iş kavramını açıklamak üzere çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlardan birine göre yardımcı işler, “temizlik, yemek, taşıma, güvenlik, makinelerin bakımı gibi asıl işin yerine getirilebilmesi için *tamamlayıcı nitelikte işlerdir*”³¹. Başka bir tanıma göre yardımcı iş, “ilgili asıl işverenin gerçek

²⁶ Ekonomi, 2009: 17.

²⁷ Y9HD, 29.1.2007, 16814/983, Legal 2007, 15, 1059-160.

²⁸ Ekonomi, 2009: 16-17.

²⁹ Y9HD, 31.1.2005, 31850/2487, Çankaya ve Çil, 2009:262-263. (Tekstil İşveren D, Mayıs 2005, 41-42). Toplu taşıma ve ulaşım işinin belediyenin asıl işi olduğuna ilişkin Y9HD, 8.5.2006, 7026/12584, Çankaya ve Çil, 2009:202-203.

³⁰ Y9HD, 14.5.2007, 3132/14914, ÇT, 15, 2007/4, 240-243, Karara ilişkin değerlendirmesi ve eleştirisi için bkz. Ekonomi, 2009: 19-20. Aynı yönde bkz. Y9HD, 25.2.2008, 23286/2222, Çankaya ve Çil, 2009:160-161.

³¹ Alpagut, 2004:16. Ekonomi, “tamamlayıcı” sözünün görüş ayrılığına yol açabileceğini, bu ifadenin “üretim sürecinin bir parçası” olmak şeklinde düşünülmemesi gerektiğini belirtmektedir. Nitekim Ekonomi’ye göre, işyerindeki mal veya hizmet üretimi dışında, ancak işyeri unsurlarının işlevlerini görmeleri ve devam ettirebilmeleri için gerekli olan örneğin, makine, sondaj kulesi veya baz istasyonlarının bakımı, onarımı ve temizlenmesi gibi, işçilerin sağlıklı ortamda çalışması için bina, bahçe ve bölümlerin temizlenmesi, işçilere sosyal yardım olarak taşıma araçlarının sağlanması ya da üretimi tamamlanan malların depolanması ve pazara, müşteriye ulaştırılmak üzere taşınması gibi ya da işyerinin bütün unsurlarıyla güvenliğinin sağlanması gibi işler yardımcı işlerdir (Ekonomi, 2008: 49). Ekonomi’ye göre ayrıca “bir işyerinde asıl işte çalışan işçiler ile yardımcı işlerde çalışan

üretim sürecinde yer almayan ama onu ve onda çalışan personelin kimi ihtiyaçlarının tatminini hedefleyen, asıl işle bağlantılı, yan-destekleyici nitelikteki faaliyetlerdir³². Doktrinde verilen diğer bir tanıma göre, yardımcı işler niteliği gereği ayrı uzmanlık ve organizasyonu gerektiren ve diğer bir işveren tarafından yapılması daha rasyonel olan yemek, temizlik, yükleme ve boşaltma (tahmil ve tahliye), bahçe bakımı gibi işlerdir³³. Diğer bir yazara göre de yardımcı işten anlaşılması gereken her türlü iş olmayıp, bu işler niteliği gereği asıl işle doğrudan ilgisi olmayan fakat üretimle dolaylı ilişki içinde işlerdir³⁴. Yardımcı iş kavramı bazı Yargıtay kararlarında tanımlanmıştır. Buna göre "...yardımcı iş, üretime ilişkin olmakla birlikte ikinci planda kalan işlerdir"³⁵.

Öte yandan kanunun ilgili maddesinin değişiklik gerekçesinde ve Yönetmelikte, yardımcı iş kavramını *asıl iş kavramından ayırıcı* bir ölçüt olarak "*doğrudan üretim organizasyonu içinde yer alıp almama*" gösterilmiştir³⁶. Bu ölçütü esas alan bir tanıma göre yardımcı işler, *doğrudan üretim organizasyonu içinde yer almayan* yükleme, boşaltma, temizlik, yemek hizmetleri, odacılık, çay hizmetleri, personel taşıma, güvenlik, teknik bakım gibi işlerdir³⁷. Benzer diğer bir tanıma göre yardımcı işler, "asıl iş olan mal ve hizmet üretiminin kişilere arz edilmesine kadar doğrudan üretim süreci *dışında kalan* işlerdir"³⁸. Doktrinde, yardımcı işlerin "üretim süreci dışında kalan işler" olarak anlaşılmasının en yerinde yorum tarzı olacağı aksi takdirde üretimdeki hangi işlerin zorunlu olduğu, hangi işlerin zorunlu olmadığı şeklinde tamamen hukuk dışı bir alanda nitelendirme yapmanın yerinde olmayacağı belirtilmektedir³⁹.

işçilere ödenecek ücretlerin farklı olması da mümkündür. Aynı ve eşit değerde işler olmadıkları için eşit davranma ilkesine bir aykırılık da söz konusu olamaz" (Ekonomi, 2008: 49).

³² Akyiğit, 2009-2010: 13. Buna göre bir işyerinde birbiri ile ilişkili olan teknik amaçlar, - hayvanat bahçesinin veya müzenin kafeteryası örneğinde olduğu gibi- her zaman asıl işin yapılması ile doğrudan bir bağlantı içinde olmayabilir. Buna göre kafeteryanın işletilmesi her ne kadar izlenen teknik amaç içinde kalsa da müze veya hayvanat bahçesi hizmetinin yerine getirilmesiyle doğrudan ilintili değildir (Doğan Yenisey, 2007: 315-316).

³³ Çelik vd., 2014: 58; Aynı yazar, 2010 b: 7.

³⁴ Başbuğ, 2010: 67-68.

³⁵ Y9HD, 20.3.2006, 3194/7004, Kılıçoğlu ve Şenocak, 2008: 116-117. Aynı yönde Y9HD, 18.4.2006, 8092/10486, Çankaya ve Çil, 2009:206-207. Y9HD, 21.3.2006, 4306/7133, Çankaya ve Çil, 2009:209-210.

³⁶ Güzel, 2004: 45; Demircioğlu, 2007: 39. Aynı yönde, Engin, 2005:94.

³⁷ Demircioğlu, 2007: 39; Aynı yönde, Engin, 2005:94; Günay, 2004:33; Gerek ve Oral, 2006:31; Bu yöndeki bir tanıma göre yardımcı işler, üretimin zorunlu bir unsuru olmayan, işyeri organizasyonu içerisinde asıl işin gerçekleşmesini sağlayan diğer işlerdir" (Eyrenci vd, 2014: 14).

³⁸ Süzek, 2014: 145; Ekonomi, 2008: 49; Doğan Yenisey, 2009:26.

³⁹ Doğan Yenisey, 2009:26.

Yüksek Mahkeme güvenlik işini⁴⁰; Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü tarafından ihale ile yaptırılan kreş hizmetlerini;⁴¹ Elektrik Dağıtım A.Ş.’nin “endeks okuma, faturalandırma, elektrik kesme-açma, sayaç kontrolü işini” yardımcı iş saymıştır⁴².

Alt işverenlik ilişkisinde “yardımcı iş” kavramı “mal ve hizmet üretimine ilişkin olma” olgusuyla daha dar bir kavram olarak ele alınmaktadır⁴³. Bu sebeple alt işveren ilişkisinde yardımcı iş kavramının tam olarak ortaya konabilmesi için “mal veya hizmet üretimine ilişkin” olma kavramının anlaşılması gerekir.

Mal veya Hizmet Üretimine İlişkin Olma

İş Kanununda yer alan alt işveren ilişkisinin tanımı gereği, alt işverenin üstlendiği yardımcı işin “*asıl işverenin işyerinde yürüttüğü mal ve hizmet üretimine ilişkin...*” olması gerekmektedir⁴⁴. Tasarının gerekçesinde bu sınırlama şu ifadelerle açıklanmıştır: “*Asıl işveren alt işveren ilişkisinin tanımı unsurlarıyla birlikte açıklanmış, unsurlarında mevcut esaslar korunmakla beraber görüş ayrılıklarına sebep olan bir konuda kavram açısından daraltıcı etkiye sahip bir hüküm haline getirilmiştir. Buna göre, bir işyerinde yürütülen mal veya hizmet üretimine ilişkin “asıl işin bir bölümünde” veya “yardımcı işlerinde” iş alan diğer işverenler, işçilerini sadece bu işyerinde çalıştırdıklarında asıl işveren alt işveren ilişkisi doğmuş olacak, buna karşı işyerinde yürütülen asıl ve yardımcı işler dışında iş alan bir işveren, örneğin işyerinde bir ek inşaat yapılması ya da bina onarım işini alan diğer işverenin alt işveren kapsamında nitelendirilmesi mümkün olmayacaktır*”⁴⁵. “Mal veya hizmet üretimine ilişkin olma” kavramının nasıl anlaşılması gerektiği konusunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır.

⁴⁰ Y9HD, 17.1.2006, 38734/38, Çankaya ve Çil, 2009:221. Yine bu yönde Y9HD, 6.7.2009, 17950/19553, ÇT, 24, 2010/1, 344 vd. Y9HD, 24.4.2007, 11602/11500, Çankaya ve Çil, 2009:178-179. Y9HD, 12.12.2005, 35567/39236, Çankaya ve Çil, 2009:236-237. Y9HD, 24.9.2008, 30742/24595, ÇT, 2009/1, 20, 250-254. Yargıtay verdiği bir diğer kararda güvenlik ve itfaiye hizmetlerini yardımcı iş olarak kabul etmiştir (Y9HD, 1.6.2005, 12985/20130, Kılıçoğlu ve Şenocak, 2008: 71

⁴¹ Y9HD, 17.10.2005, 31132/33747, Çankaya ve Çil, 2009:224-225.

⁴² Y9HD, 19.11.2007, 22148/34538, Legal 2008, 17, 192-193.

⁴³ İlgili maddeye ilişkin verilen değişiklik önergesinin gerekçesinde konuyla ilgili bir açıklama yer almaktadır. Buna göre, “... Yapılan düzenlemeyle, doğrudan üretim organizasyonu içerisinde yer almayan yükleme, boşaltma, temizlik, yemek hizmetleri, odacılık ve çay hizmetleri, personel taşıma, güvenlik, teknik bakım gibi işyerinde yürütülen mal veya hizmet üretimine ilişkin yardımcı işlerde, asıl işveren-alt işveren ilişkisinin herhangi bir sınırlamaya tabi olmaksızın kurulabileceği hüküm altına alınmıştır”.

⁴⁴ Kanımıza göre asıl işler ve asıl işin bir bölümünü oluşturan işler, her durumda mal ve hizmet üretimine ilişkin olacağı için, buradaki sınırlama esas itibarıyla “yardımcı işler” için söz konusudur.

⁴⁵ Bilim Komisyonu Tarafından Hazırlanan İş Kanunu Tasarısı ve Gerekçesi, MESS Yayını, No: 386, İstanbul 2002, 68.

Mal veya Hizmet Üretimi ile Maddi İlişkide Olma

Bir görüşe göre, mal ve hizmet üretimine ilişkin olan işler ikinci planda olan ama yine de “*üretimle ilişkili olan*” ve “*işyerinde yürütülen mal ve hizmet üretimi ile maddi ilgisi olan*” işlerdir⁴⁶. Buna göre işyerinin asıl faaliyetiyle maddi anlamda ilgisi olmayan bir işin –yardımcı iş de olsa- mal ve hizmet üretimine ilişkin olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Örneğin yükleme ve boşaltma işleri, ambalajlama hizmetleri, otomobil fabrikalarında boya işleri mal ve hizmet üretimine ilişkindir⁴⁷. Buna karşılık örneğin bir tekstil fabrikasının çevre temizliği, bahçe, bahçıvanlık, bekçilik, yemek işleri yardımcı iş olarak kabul edilebilirse de, mal ve hizmet üretimine ilişkin değildir. Yine bu görüşe göre, bir dişli fabrikasının temizlik ve yemek işi işyerinde yürütülen mal ve hizmet üretimi ile maddi bir ilişkisi olmadığından mal ve hizmet üretimine ilişkin değilken, bir hastanenin temizlik ve yemek işi mal ve hizmet üretimine ilişkindir. Sonuç olarak bu görüşe göre, 1475 sayılı Kanun uyarınca alt işverenlere bırakılabilen bazı işler, 4857 sayılı Kanunun söz konusu hükmü karşısında bir yardımcı iş olarak nitelendirilemeyecek ve alt işverenlere verilemeyecektir⁴⁸.

Mal veya Hizmet Üretimi İle İlgili Olma

Doktrinde bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre, mal ve hizmet üretimine ilişkin olmak, “*işyerinde yürütülen mal veya hizmet üretimi ile ilgili olmak*” anlamında anlaşılmalıdır⁴⁹⁻⁵⁰. Başka bir ifadeyle söz konusu işin, asıl işle bağlantısının/ilgisinin bulunması gerekir⁵¹. Buna göre, işyerinin *üretimle ilişkili olmayan* bir işin üstlenilmesi durumunda alt işveren ilişkisi oluşmaz. Örneğin, yapı işinin yapıldığı bir işyerinde

⁴⁶ Mollamahmutoğlu vd, 2014: 218; Mollamahmutoğlu, 2004:2. Çelik bu görüşe karşı çıkarak, yardımcı işlerin niteliği ve herhangi bir koşula bağlı olmaması bakımından 1475 sayılı İş Kanunundaki düzenleme ile 4857 sayılı Kanundaki düzenleme arasında bir fark bulunmadığını ve “mal ve hizmet üretimine ilişkin yardımcı iş” ifadesinin aynı maddenin ilk fıkrasında yer verilen işyeri tanımındaki “mal ve hizmet üretmek” amacı ile ilgili olduğunu belirtmektedir (Çelik, 2010 b:7; Aynı yazar, 2009: 86).

⁴⁷ Mollamahmutoğlu vd, 2014: 218; Aynı yazar, 2004: 2-3.

⁴⁸ Mollamahmutoğlu vd., 2014: 218. Mollamahmutoğlu, 2004:2.

⁴⁹ Süzek, 2010 a:16; Demircioğlu ve Centel, 2015: 41; Şahlanan, 1997 b: 192; Aynı yazar, 1997 a: 45-46; Aynı yazar, 2003 c: 32; Aynı yazar, 2003 b: 26-27; Çelik vd. 2014: 52; Şafak, 2004: 113; Ekmekçi, 2002: 66.

⁵⁰ Yargıtay da -1475 sayılı Kanun döneminde olduğu gibi- bu görüş doğrultusunda içtihatlarını sürdürmektedir (bkz. Y9HD, 15.12.2009, 31954/35494, ÇT, 25, 2010/2, 440 vd. Y9HD, 18.2.2010, 16803/3977, ÇT, 26, 2010/3, 293-295. Y9HD, 21.1.2010, 12349/582, ÇT, 26, 2010/3, 449-451). Yargıtay Hukuk Genel Kurulu “...işyerindeki üretimle ilgili olmayan ve asıl işin tamamlayıcısı niteliğinde bulunmayan bir işin üstlenilmesi halinde, ...iki bağımsız işveren” olduğundan söz etmekte ve ayrıca “işin niteliği ve yürütümü bakımından dokuma işinden tamamen farklı ve bağımsız niteliği olduğundan ek inşaat işinin” alt işverenlik ilişkisi doğurmayacağı sonucuna varmıştır (YHGK, 5.5.2004, 10-223/262, Demircioğlu, 2007: 45-46).

⁵¹ Gerek ve Oral, 2006:31; Ayan, 2006:508.

işin belirli bir kısmının diğer bir işverene verilmesi durumunda alt işveren ilişkisi oluşur, buna karşılık bir dokuma işyerinde yeni bir bina yapılması işi verildiğinde, bu iş işyerindeki üretim ile ilgisi olmadığından alt işveren ilişkisi gerçekleşmez⁵².

Bu görüş doğrultusunda *asıl işin tamamlayıcısı niteliğindeki yardımcı işler* de mal veya hizmet üretimine ilişkin yardımcı iş sayılacaktır. Örneğin, dokuma fabrikasındaki temizlik, yemek verme, taşıma, güvenlik, teknik bakım işleri mal ve hizmet üretimine ilişkin yardımcı iş niteliğindedirler ve alt işveren ilişkisine konu olabilirle⁵³. Böylece anılan görüş uyarınca 1475 sayılı Kanun dönemindeki uygulamadan bir farklılık söz konusu değildir⁵⁴.

Doktrinde bazı yazarlar, mal ve hizmet üretimine ilişkin olmayan işleri, asıl iş ve yardımcı iş niteliğinde olmayan işler olarak tanımlamaktadır⁵⁵. Örneğin, işyeri bahçesinde su kuyusu kazma veya ek inşaat yapımı işleri, işyerinin boyanması işi, çatı onarımı işi bu niteliktedirler ve bu işleri alan işveren alt işveren olarak nitelendirilemez⁵⁶. Yine başka bir yazar mal ve hizmet üretimine ilişkin olmayan işleri, yardımcı iş veya asıl işin bir bölümü olmayan ve işyerindeki faaliyetten tamamen bağımsız işler olarak açıklamaktadır⁵⁷. Örneğin, bir ilaç fabrikasında -yardımcı iş olarak- yemek, güvenlik veya bahçe hizmetlerinin yerine getirilmesi, bir konserve fabrikasında -asıl işin bir bölümü olarak- ürünün kutulanması veyahut dokuma fabrikasında boyama işleri mal ve hizmet üretimine ilişkindir. Buna karşılık işyerinde bir depo veya revir inşaatının üstlenilmesi halinde alt işveren ilişkisi söz konusu olamayacaktır⁵⁸.

Diğer bir yazar ise, görüşünü şu örnekle açıklamaktadır: “Faaliyeti otel ve lokanta inşa etmek ve işletmek olan bir şirket, tamamlayıp işletmeye açacağı bir otel organizasyonunda iki lokanta da planlamış ve bunların işletilmesini kira yoluyla lokantacılık alanında ismi çok bilinen başka bir şirkete vermişse, lokantayı kiralayıp işleten şirket ile otelin sahibi ve işletici arasında” alt işveren ilişkisi kurulmuş olur⁵⁹. Buna karşılık, aynı otelde ve gelen müşterilerin ilgileneceği biri kuyumcu, diğeri kitapçılık işini üstlenen işverenler arasında alt işveren ilişkisi kurulması söz konusu olmaz. Çünkü kuyumculuk ve kitapçılık işleri, otel işyerinde mal ve hizmete ilişkin asıl işin bir bölümü olmadıkları gibi, yardımcı iş de sayılmazlar⁶⁰.

⁵² Şahlanan, 1997 b: 192.

⁵³ Şahlanan, 1997 b: 192; Ekonomi, 2008: 27-28; Gerek ve Oral, 2006:31; Alpagut, 2004:17; Taşkent, 2004: 365; Uçum, 2003: 22; Demir, 2003: 91; Demircioğlu, 2007: 39.

⁵⁴ Alpagut, 2004:17; Çelik, 2010 b:7, Aksi yönde bkz. Şen ve Naneci, 2009: 25.

⁵⁵ Çelik vd, 2014, 51-52; Ekmekçi, 2003:133; Aktay vd. 2013:33.

⁵⁶ Alpagut da aynı örneği vermekle birlikte, mal ve hizmet üretimine ilişkin olma kavramının tamamlayıcı nitelikteki yardımcı işleri de kapsadığını belirtmektedir (Alpagut, 2004:17).

⁵⁷ Soyer, 2006: 18; Kılıçoğlu ve Şenocak, 2008: 70.

⁵⁸ Soyer, 2006: 18. Aynı yazar, bir dokuma fabrikasındaki iplik boyama, temizlik, yemek ve taşıma gibi faaliyetlerin işin asli ve yardımcı parçaları olduğunu belirtmektedir (Soyer, 2006: 18).

⁵⁹ Ekonomi, 2008: 29.

⁶⁰ Ekonomi, 2008: 29.

Sınırlamanın Yerindeliği

Söz konusu sınırlamanın isabetli olup olmadığı konusunda da doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Öğretide bir görüşe göre, söz konusu sınırlama isabetlidir⁶¹. Diğer görüşe göre ise, asıl işverenlerin sorumluluğunu sınırlayıcı nitelikte olan bu düzenleme isabetli değildir⁶². Nitekim bizim de katıldığımız bu görüşe göre asıl işveren-alt işveren ilişkisini kavram açısından daraltmak, işçiyi koruma ilkesi ile çelişkili bir biçimde işçileri güvenceden yoksun bırakmak anlamını taşıyacaktır. Alt işveren ilişkisinin İş Kanununda düzenlenmesinin temel amacı ise, alt işveren işçilerinin haklarını, müteselsil sorumluluk esasıyla güvenceye kavuşturmadır. Yine anılan görüşe göre, “işçilerin, sadece asıl işverene ait ve onun yararına bir iş yaptıkları dönem için, asıl işverenin işyerinde yürütülen bir iş ile bağlantısı olmadığı gerekçesiyle, bu işçileri güvenceden yoksun bırakmanın mantığını kavramak olanaklı değildir. Ayrıca, örneğin bina veya çatı onarım işinin, yardımcı iş sayılmak açısından, yemek veya temizlik işinden bir farkı da bulunmamaktadır. Gerçekten, örneğin üretim yapan bir fabrikanın yemek veya temizlik işi, -hijyen, verim gibi sebeplerle – asıl işi ne derece tamamlıyor, asıl işin yapım sürecine ne derece katkıda bulunuyor ve bunun sonucu olarak yardımcı iş sayılıyorsa, çatı onarım işi de, çatısı akan bir binada üretim yapılamayacağına göre, o derece yardımcı iş sayılmalıdır....”⁶³.

Süreklilik Arz Etme

Alt İşverenlik Yönetmeliğinde yardımcı iş, “*işyerinde yürütülen mal veya hizmet üretimine ilişkin olmakla beraber doğrudan üretim organizasyonu içerisinde yer almayan, üretimin zorunlu bir unsuru olmayan ancak asıl iş devam ettikçe devam eden ve asıl işe bağımlı olan iş*” şeklinde tanımlanmıştır. Görüldüğü gibi Yönetmelikte, doktrinde “yardımcı iş” kavramı için ortaya konan unsurlardan farklı bir ek-unsur belirlenmiş ve yardımcı işin “*asıl iş devam ettikçe devam eden ve asıl işe bağımlı olan iş*” olduğu ifade edilmiştir. Kanımıza göre yasada bulunmayan böyle bir unsurun yönetmelikte yer alması kaynaklar hiyerarşisine aykırıdır⁶⁴.

Nitekim doktrinde -aksi yönde görüşler olsa da- alt işverene bırakılacak olan işin geçici veya sürekli olabileceği ileri sürülmüştür⁶⁵. Bu görüşteki bir yazara göre yasada devamlılık koşulu aranmadığından, işyerinde yürütülen mal ve hizmet

⁶¹ Ekmekçi, 2003:133; Aynı yazar, 2002: 66; Alpagut, 2004:17; Şahlanan, 2003 b: 26-27.

⁶² Güzel, 2004: 43- 44.

⁶³ Güzel, 2004: 44.

⁶⁴ Yönetmeliğe ilişkin eleştiriler için bkz. Alpagut, 2008, 58 vd.

⁶⁵ Süzek, 2014: 145; Süzek, 2010 a:16; Çelik, 2010 a: 49; Aynı yazar, 1993: 167; Aynı yazar, 2010 b: 6; Ekonomi, 2008: 31-32; Eyrenci, 1996: 7; Ulucan, 1998: 16; Aynı yazar, 1991: 8; Akyiğit, 2008:96. Aynı yazar, 2009-2010: 14; Uşan, 2002: 86; Şen, 2002: 108, 146; Aktay, 2003: 20; Aydın, 2008: 162-163; YHGK, 14.11.2001, 9-711/820, Kılıçoğlu ve Şenocak, 2008: 95-100; Şen, 1997-1998: 46-47. Demir, 2003: 91- 92; Demir, 2009: 81-82. Aksi görüş Gerek ve Oral, 2006:31; Mollamahmutoğlu, 2004:2; Ayan, 2006:506; Demircioğlu, 2007: 41.

üretimi ile ilgili olan –ancak çok kısa süreli olmamak kaydıyla- belirli bir süre sonra sona eren işlerde de alt işveren ilişkisi kurulabilir⁶⁶. Görüldüğü gibi burada yazar tarafından “çok kısa süreli olmamak” koşuluna yer verilmiştir⁶⁷.

Buna karşılık Yüksek Mahkeme kararlarında Alt İşverenlik Yönetmeliğindeki tanım doğrultusunda süreklilik ölçütüne vurgu yapmaktadır⁶⁸. Yüksek Mahkeme, güvenlik işini yardımcı iş kabul ettiği bir kararında “...*Güvenlik işi, işin gereği uzmanlık gerektiren bir iş olup, devamlılık arz eder, yemek, taşıma, makine bakımı gibi asıl işin tamamlayıcısı olup, yardımcı bir iştir...*” tespitinde bulunmuştur⁶⁹. Görüldüğü gibi kararda yardımcı işin asıl işin tamamlayıcısı olmasının yanı sıra devamlılık arz etmesi ile de bağlantısı kurulmuştur.

Kanımıza göre “süreklilik” ölçütü uygulansa bile katı yorumlanmamalı, eğer söz konusu iş belirli periyotlarla düzenli olarak yapılıyorsa süreklilik koşulu gerçekleşmiş sayılmalıdır. Bu bağlamda örneğin bir işyerinde gerçekleştirilen mutad bakım ve onarım işlerinin asıl işin yerine getirilebilmesi için *tamamlayıcı nitelikte* olduğu ve dolayısıyla “mal veya hizmet üretimine ilişkin yardımcı iş” niteliğinde kabul edilmelidir⁷⁰. Bu kabulün bir sonucu olarak bakım onarım işini veren ve üstlenen kişi arasındaki ilişki alt işveren ilişkisi oluşturacak ve yasada bu ilişkiye

⁶⁶ Süzek, 2014: 145; Süzek, 2010 a:16.

⁶⁷ Bu görüşteki bir yazara göre örneğin inşaat işleri geçici, bir fabrikadaki yemek işi sürekli iş niteliğindedir (Çelik, 2010 a: 49). Bununla birlikte Çelik’e göre 4857 sayılı kanundaki yasal düzenleme karşısında geçici işlerin sınırlı kalacağına kuşku bulunmamaktadır (Çelik, 2010 a: 49; Aynı yazar, 2010 b: 8). Akyiğit de asıl işin bir bölümünün alt işverene verilmesi durumunda, genellikle bir devamlılık ve asıl işi bir şekilde tamamlamanın varlığının hissedildiğini fakat bu durumun zorunlu olmadığını vurgulamaktadır. Yazara göre yardımcı işlerin alt işverene verilmesinde bu bağlılık ve süreklilik pek hissedilmeyebilir. Örneğin işyerinin yemek işlerini bir alt işverene veren bir asıl işverenin daha sonra bu hizmeti vermekten vazgeçerek para ödemeye başlaması mümkündür (Akyiğit, 2009-2010: 14).

⁶⁸ Y9HD, 25.1.2010, 32292/1149, ÇT, 26, 2010/3, 414-418. Y9HD, 22.12.2008, 41361/34689, ÇT, 2009/3, 22, 413-416. Y9HD, 26.4.1994, 6818/6489, Eyrenci, 1996: 7. Yargıtay aynı şekilde diğer bir kararında güvenlik işinin süreklilik arz etmesini kararının dayanak noktaları arasında göstermiştir (Y9HD, 1.7.2004, 4320/16307, Çankaya ve Çil, 2006, 99 ve karara ilişkin eleştirisi için bkz. Ekonomi, 2008: 48, 49). Y9HD, 17.10.2005, 31132/33747, Çankaya ve Çil, 2009:224-225. Y9HD, 10.11.2003, 5558/1906, Legal 2004/4, 1428-1429. Aksi yönde bir Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararı için bkz. YHGK, 14.11.2001, 9-711, 820, Kılıçoğlu ve Şenocak, 2008: 95-100.

⁶⁹ Y9HD, 1.7.2004, 4320/16307, Çankaya ve Çil, 2009:276-277.

⁷⁰ Doktrinde Şen de, çatı onarım işinin asıl işin bir parçası olduğunu ve asıl işle ekonomik bir bütünlük oluşturduğunu savunmakta ve bu sebeple bu işin bir başka işverene verilmesinin alt işverenlik ilişkisi oluşturduğu görüşünü ileri sürmektedir. Aynı şekilde Şen’e göre, bir fabrikanın mutad bakımı işi, asıl işle ekonomik olarak birbirini tamamladığından ve dolayısıyla birbirinden bağımsız düşünülemez olduğundan alt işverenlik ilişkisinin konusunu oluşturabilir (Şen, 2002: 144-145). Bir başka yazar, bu görüşün yardımcı iş kavramını oldukça geniş belirlemesi noktasında eleştiride bulunmaktadır (Akyiğit, 2008:95; Aynı yazar, 2009-2010: 13).

bağlanan sonuçlar doğacaktır. Ancak burada asıl işveren açısından sorumluluk sadece kendi işyerinde çalışılan süre ve işçilik hakları ile sınırlı olmak üzere belirlenmelidir⁷¹. Buna karşılık mutad olmayan bakım onarım işi asıl iş devam ettikçe devam etmeyeceği, geçici nitelikte olacağı için yardımcı iş olarak kabul edilemeyecek ve alt işveren ilişkisine ilişkin sonuçlar doğmayacaktır⁷².

Doktrinde bizim de katıldığımız görüşe⁷³ göre, olması gereken hukuk bakımından süreklilik, alt işveren ilişkisinin ve dolayısıyla alt işveren ilişkisi açısından yardımcı iş sayılmanın bir unsuru olmamalıdır. Bize göre geçici bir süre olsa da çok kısa olmayan en azından alt işverenliğin unsurlarından biri olan *“işçilerin münhasıran o işyerinde çalıştıkları” sonucuna ulaşılabilecek bir süre için devam etmesi söz konusuyysa* alt işverenlik ilişkisinden söz edilebilmelidir. Bu durumun hakkaniyete aykırı olduğu da söylenemeyecektir zira asıl işverenin alt işveren işçilerinin alacaklarından sorumluluğu da sadece o işyerinde çalışılan süre kadar olacaktır. Yine karşılaştırmalı hukukta örneğin, İngiliz hukukunda bir mahkeme kararında, bağımsız işverenlerce üstlenilen temizlik, onarım, bakım gibi faaliyetlerin (asıl) işverenin işinin bir parçası olduğu sonucuna varılmıştır⁷⁴. Gerçekten de söz konusu

⁷¹ Alpagut, 2004:58; Taşkent, 2004: 366; Günay, 2004:Soru-Cevap, 83; Kaplan, 1992: 232, dn.14. Narmanlıoğlu, 2008:66; Mollamahmutoglu vd, 2014: 224. Soyer, 2006: 23. Çankaya ve Çil, 2009:47; Ünsal, 2005:542; Ayan, 2006:522; Uçum, 2003: 24; Kılıçoğlu ve Şenocak, 2008: 78; Demir, 1990: 24; Akyiğit, 1999: 700; Aydın, 2008: 190 vd. Tuncay, 1991 b: 68; Aynı yazar, 1991 a: 8. Engin, 2008: 19. Doğan Yenisey, 2010: 38 vd. Uygur, 1980: 269. Bu yönde bkz. Y9HD, 25.1.2010, 32292/1149, ÇT, 26, 2010/3, 414-418. Y9HD, 11.5.2004, 1126/11275, Çimento İşveren, C.18, Temmuz 2004, 4. Y9HD, 11.5.2004, 1127/11276, Çankaya ve Çil, 2009:279-280. Y9HD, 6.5.2004, 607/10743, Çankaya ve Çil, 2009:281-282. Buna göre örneğin, kıdem tazminatına esas kıdem sadece bir kısmı asıl işverenden alınan işte geçmişse, asıl işverenin bu hizmet süresiyle orantılı bir biçimde, tamamı asıl işverenden alınan işte geçmişse kıdem tazminatının tamamından sorumluluğu söz konusu olacaktır (Akyiğit, 1999: 700).

⁷² Mutad olmayan bakım, onarım ve yapım işinin “asıl işin bir bölümü” olarak değerlendirildiği karar için bkz. YHGK 6.2.2013, 2012/21-732 E. 2013/207 K.

⁷³ Ekonomi, 2008: 31,32. 48- 49. Aykaç, 2011:155. Aksi görüş için bkz. Gerek ve Oral, 2006:31; Mollamahmutoglu, 2004:2. Ayan, 2006:506. Demircioğlu'na göre de alt işverenin yaptığı işin asıl işverenin yaptığı işten “bağımsız” ve “geçici” olmaması. asıl işe “bağımlı” ve asıl iş sürdüğü müddetçe yapılabilen “devamlı” bir iş olması gerekir (Demircioğlu, 2007:41). Aynı yönde Demir, 2003: 91- 92.

⁷⁴ R v Associated Octel Co Ltd (1997) IRLR 123, James vd, 2007: 170; Selwyn, 2006: 300; Willey, 2003: 427. Anılan davada alt işveren işçisi işyerinde bir patlama sonucu çıkan yangında kötü şekilde yandı. Olay, güvenli olmayan bir lambanın kırılıp temizlenmekte olan tankın içindeki aseton gazını tutuşturmasıyla meydana geldi. Lordlar Kamarası bu davada söz konusu tankın temizlenmesi ve bakımı işinin üstlenilmesi işini, Octel's şirketinin işinin bir parçası olarak görmüştür. Bu kararda şu tespitlerde bulunmuştur. Kişi kendi işini nasıl yürüteceği konusunda özgürdür. Fakat 3/1 hükmüne göre işveren işini, insanların sağlığını ve güvenliğini tehlikeye düşürmeden yürütmek durumundadır. Bu nedenle eğer işveren, bağımsız bir müteahhitle işverenin işinin bir parçası olan bir iş yapması konusunda

kararda bir işyeri tankının bakımı, onarımı ve temizliği işinin bir başka işverene verilmesi, bakım onarım işinin sürekliliğine bakılmaksızın asıl işverenin yürüttüğü işin bir parçası olarak kabul edilmiştir.

Özellik Arz Eden Bazı İşyerlerinde Asıl İş-Yardımcı İş Ayrımı

Bir işin asıl iş veya yardımcı iş niteliğinde olduğu, her bir bağımsız işyeri için ayrı ayrı tespit edilebilecek bir husustur⁷⁵. Çünkü bir işyerinin yardımcı işi niteliğinde olan bir iş, diğer bir işyerinin asıl işini oluşturabilir. Örneğin, temizlik işleri, mal veya hizmet üretilen bir işyerinde genellikle yardımcı işlerden kabul edilir⁷⁶. Bununla birlikte temizlik işinin -bir temizlik şirketinde olduğu gibi- asıl iş olması da mümkündür. Ayrıca bazı işlerin niteliği, temizlik işinin asli iş sayılmasına neden olabilir. Bu durum özellikle hizmet üretimi yoluyla faaliyet gösteren bazı işyerlerinde söz konusu olmaktadır⁷⁷. Örneğin, Yargıtayın verdiği kararda, öğrenci yurdu işyerinde temizlik, kalorifer, çamaşır hizmetlerinin asıl iş kapsamında olduğu kabul edilmiştir⁷⁸. Yine örneğin, belediyeler açısından temizlik, çöp nakil, toplu taşıma ve ulaşım gibi işlerin asıl iş olduğu kabul edilmektedir⁷⁹.

Aşağıda, asıl iş- yardımcı iş ayrımı bakımından özellik arz eden bazı işyerleri ayrıca ele alınacaktır.

Bankalar

“Taşıma” işinin genellikle işyerlerinin yardımcı işi niteliğinde değerlendirildiğine yukarıda değinilmişti. Nitekim Yüksek Mahkeme verdiği bir kararda banka işyerinde “nakit taşıma ve güvenlik hizmetlerini” yardımcı iş saymıştır⁸⁰. Bu karar

anlaşırsa, söz konusu riskleri önlemek hususunda gerekeni yapmak zorundadır (James vd, 2007: 172; Willey, 2003: 427).

⁷⁵ Doğan Yenisey, 2007: 316; Süzek, 2014:146; Çelik vd, 2014: 58; Ekonomi, 1997: 25 vd.

⁷⁶ Ekonomi, 2008: 49-50; Akyiğit, 2008:96; Aynı yazar, 2009-2010, 13. Yargıtayın, bankada yapılan temizlik işini yardımcı iş sayan bir kararı için bkz. Y9HD, 24.03.2008, 13123/5740, Kılıçoğlu ve Şenocak, 2008: 92-93. Gıda üretimi yapılan bir işyerinde temizlik işini yardımcı iş sayan Yargıtay kararı için bkz. Y9HD, 20.3.2006, 3194/7004, Kılıçoğlu ve Şenocak, 2008: 116-117. Temizlik işinin yardımcı iş sayıldığı diğer kararlar için bkz. Y9HD, 18.4.2006, 8092/10486, Çankaya ve Çil, 2009:206-207. Y9HD, 21.3.2006, 4306/7133, Çankaya ve Çil, 2009:209-210. Temizlik, tahmil ve tahliye işini yardımcı iş sayan karar için bkz. Y9HD, 24.1.2005, 30506/1232, Çimento İşveren, Mart 2005, S:2, C:19, 48-50.

⁷⁷ Ekonomi, 2008: 49-50.

⁷⁸ Y9HD, 7.5.2007, 1469/14248, Çankaya ve Çil, 2009:176-177.

⁷⁹ Y9HD, 30.5.2005, 14410/19793, Legal İSGHD, S:8, 2005, 1714. Kararı eleştiren değerlendirmesi için bkz Şahlanan, 2005: 42 vd. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Aykaç, 2010: 101 vd.

⁸⁰ Y9HD, 18.1.2006, 36991/486, Çankaya ve Çil, 2009:220.

doktrinde eleştirilmiş ve nakit taşıma işinin, banka işletmesinin asıl işinin bir parçasını oluşturduğu ifade edilmiştir⁸¹. Yargıtay aynı yıl verdiği diğer bir kararda nakit taşıma işini asıl iş veya yardımcı iş olarak nitelemekten kaçınarak “nakit taşıma işi asıl iş olarak sayılsa dahi, teknolojik sebeplerle uzmanlık gerektiren bir iş olduğu açıktır” değerlendirmesinde bulunmuştur⁸². Anılan kararlardan bir yıl sonra Yüksek Mahkeme bir görüş değişikliğine gitmiş ve banka işyerinde nakit taşıma işini asıl iş olarak kabul etmiştir⁸³. Buna karşılık banka işyerinde kurye ve kargo işleri yardımcı iş olarak kabul edilmiştir⁸⁴.

Yargıtay diğer bir kararında da, ilk derece mahkemesinin bir banka işyerinde güvenlik hizmetlerinin bankacılık faaliyetlerinin görülmesini kolaylaştırıcı yardımcı bir iş niteliğinde olduğu, ancak ana kasa nakit taşıma işinin asıl işin bir bölümü olduğuna ilişkin kararını başka bir gerekçeyle bozmuş ancak kararın bu tespitine karşı çıkmamıştır⁸⁵.

Bankalara ilişkin olarak verilen bir yerel mahkeme kararında “banka işyerinde müşterilerin BTM makinelerine yönlendirilmesi ve makinelerin tanıtımı ve kullanılmasının öğretilmesi işi” asıl veya yardımcı işlerde bir iş almak olarak değerlendirilmeyerek söz konusu ilişki alt işveren ilişkisi olarak kabul edilmemiştir. Buna karşılık Yüksek Mahkeme isabetli olarak, bu işin verilmesini alt işveren ilişkisi olarak değerlendirmiş ve yerel mahkemenin kararını bozmuştur⁸⁶. Kararda anılan işin asıl iş veya yardımcı iş olup olmadığının değerlendirilmesinden kaçınılmış, sadece söz konusu işin “teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren ve bu nedenle alt işverene verilebilen iş kapsamında” olduğu belirtilmiştir. Böylece dolaylı da olsa söz konusu iş asıl iş kapsamında değerlendirilmiştir. Kanımıza göre anılan iş, asıl işin yerine getirilebilmesi için *tamamlayıcı nitelikte* olduğundan asıl iş değil “yardımcı iş” niteliğindedir ve bu sebeple “teknolojik nedenlerle uzmanlık” koşulunun araştırılmasına gerek bulunmamaktadır.

Belirtmek gerekir ki “Bankaların Destek Hizmet Almalarına İlişkin Yönetmelik”te⁸⁷ “Bankalarca dışarıdan temin edilen güvenlik ve her türlü nakit, kıymetli evrak ile kıymetli maden ve benzeri kıymetli malların güvenli şekilde toplanması, sayılması, dağıtılması ve teslimini içeren hizmetler ile bunların gerektiğinde geçici bir süre ile muhafaza edilmesi hizmetleri, otomatik vezne

⁸¹ Doğan Yenisey, 2009: 22-23.

⁸² Y9HD, 20.3.2006, 3822/7014, Çankaya ve Çil, 2009:211-212.

⁸³ Y9HD, 22.3.2007, 6/8194, Çankaya ve Çil, 2009:189-190.

⁸⁴ Y9HD, 12.2.2007, 32387/3098, Çankaya ve Çil, 2009:195-196. Başka bir kararda, “güvenlik, kurye, temizlik ve şoförlük hizmetleri” yardımcı iş sayılmıştır (Y9HD, 26.6.2006, 16835/18809, ÇT, 12, 2007/1, 302-304). Banka işyerinde evrak toplama ve dağıtım işini yardımcı iş kabul eden karar için bkz. Y9HD, 23.1.2006, 39106/933, Çankaya ve Çil, 2009:219.

⁸⁵ Y9HD, 6.3.2006, 411/5631, Kılıçoğlu ve Şenocak, 2008: 115-116.

⁸⁶ Y9HD, 26.2.2007, 34922/5176, Çankaya ve Çil, 2009:191-192.

⁸⁷ RG, 05.11.2011, S. 28106

makinesi gibi makinelerin açılması, kapatılması ve tekrar hizmete sokulması, kapalı mühürlü para çantalarının teslim veya tesellümü gibi destek hizmetlerinin ancak 10/6/2004 tarihli ve 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun kapsamındaki şirketler tarafından” sağlanabileceği öngörülmüştür (m.4/4).

Oteller

Yukarıda ifade edildiği gibi bazı işlerin niteliği, temizlik işinin asli iş sayılmasına neden olabilir. Bu durumun söz konusu olabileceği işyerlerinden biri otellerdir. Yargıtayın onanmış olduğu bir kararın karşı oy yazısında, Yüksek Mahkemenin bir otelin temizlik işini yardımcı iş saydığı anlaşılmaktadır. Bu karşı oy yazısında isabetli olarak “*Otel kelime anlamıyla yolcu ve turistlere geceleme imkanı sağlamak, bunun yanında yemek, eğlence gibi türlü hizmetleri kurmak amacıyla kurulmuş işletme’ olarak tanımlanmaktadır...Bu nedenle yolcu ve turistlere geceleme imkanı sağlamak için oda ve banyoların temizlenmesi, yatağın yapılıp odanın derlenip toplanması hizmeti olan kat hizmetleri (housekeeping) otelcilik işletmesinin asıl işi kabul edilmelidir...*”⁸⁸ tespiti yapılmıştır. Nitekim 2005 yılında verilen bir kararda, otellerin genel temizlik işlerinin yardımcı işlerden olduğu fakat kat hizmetlerinin asıl işin bir bölümü olduğuna hükmedilmiştir⁸⁹.

Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin 2011 yılında verdiği bir kararda ise “*Davalı işverenin otel hizmeti kapsamında alt işverene verdiği hizmetlerden genel temizlik, garaj ve otopark ile güvenlik hizmetleri yardımcı işlerden olması nedeni ile bu şekilde kurulan alt asıl işveren ilişkisi yasaya uygundur. Ancak bu hizmetlerin dışında verilen Restaurant ve Bar, Garson, Komi, Oda temizliği gibi hizmetler otel işletmeciliğinin asıl işlerindedir. Bu hizmetlerin verilmesi için işletme ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren bir olgu olması gerekir*” tespitleri yapılmıştır⁹⁰. Görüldüğü gibi kararda “oda temizliği” işinin yanı sıra restoran, bar, garson, komi gibi hizmetlerin de otel işyerindeki asıl işlerden olduğu sonucuna varılmıştır.

⁸⁸ Y9HD, 13.1.2005, 33416/931, Çankaya ve Çil, 2009:267-268. Karşı oy yazısında ayrıca “ekonomik nedenlerle daha ucuza mal olsa da kat hizmetleri işi uzmanlık gerektiren bir iş olmadığı için alt işverene verilemez. Zira yasada işletmenin ve işin gereği olması yanında teknolojik nedenler bulunması da uzmanlık gerektirmesi şartıyla sınırlı tutulmuştur. Aksi yorum tarzının kabulü asıl işin gereksiz yere bölünerek sendikal hareketlerin ortadan kaldırılmasına yol açar. Yasa metninin açıklığı ve konuluş amacı düşünüldüğünde böyle bir yoruma gidilemeyeceği açıktır” tespitinde bulunulmuştur. Karşı oy yazısındaki bu değerlendirmeyi uygun bulmayan görüşü için bkz. Ekonomi, 2008: 50 ve dn 79.

⁸⁹ Y9HD, 1.4.2005, 18633/26052, Kılıçoğlu ve Şenocak, 2008: 114. Anılan kararda ayrıca, kat hizmetlerinin “teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren bir iş olmaması” sebebiyle alt işverene verilemeyeceği sonucuna varılmıştır.

⁹⁰ Y9HD, 28.2.2011, 23498/5236, www.kazanci.com Aynı yönde Y9HD, 1.6.2009, 34021/14971, www.kazanci.com.

Hastaneler

Hastanelerde hastalara bakım (hastabakıcılık) ve hemşirelik hizmetlerinin asıl iş olduğuna şüphe bulunmamaktadır⁹¹. Buna karşılık hastanenin temizlik işlerinin asıl iş mi yardımcı iş mi olduğunun tespiti gerekir.

Yüksek mahkeme verdiği birçok kararda, hastane işyerinde temizlik hizmeti işinin yardımcı iş olduğu sonucuna varmıştır⁹². Doktrinde bu sonuç ilke olarak yerinde bulunmakla birlikte, hastanenin tüm bölümlerindeki temizlik işinin yardımcı iş olup olmadığı tartışılabilirliği belirtilmektedir. Buna göre otellerde oda temizliğinin asıl işin bir bölümü olarak kabul edilmesi gibi, hastanenin bazı bölümlerindeki temizlik işinin asıl işin bir bölümü olarak değerlendirilebileceği ifade edilmektedir. Bu görüşe göre örneğin, ameliyathane, yeni doğan çocuk ya da bulaşıcı hastalıklar bölümünün temizliği, bahçe ve hastane koridorlarının temizliğinden farklı olarak “asıl işin bir bölümü” şeklinde kabul edilebilir⁹³.

Yargıtay’ın incelediği bir olayda, bir üniversitenin asıl işveren olduğu bir hastanede alt işverene verilen işin sözleşmede taşıma, temizlik ve yemek servis hizmetleri olarak belirtildiği halde uygulamada asli işlerde çalıştırıldıkları tespiti yapılmıştır⁹⁴. Kararda bu asli işler, sağlık hizmetleri, güvenlik hizmeti, hastanenin ameliyathane gibi kimi bölümlerinde çalışma olarak sayılmıştır. Kararda ayrıca bazı işçilerin özel eğitime tabi tutularak nitelik kazandırılmış olması da, bu kişilerin asli işlerde çalıştığına ilişkin destekleyici bir unsur olarak görülmüştür.

Öte yandan Yargıtay hastane işyeri açısından, bilgi işlem ve veri hazırlama işlemlerini yardımcı iş saymıştır⁹⁵.

Birden Fazla Mal veya Hizmet Üretiminde Asıl İş-Yardımcı İş Ayrımı

Uygulamada sıklıkla, aynı yerde iki farklı mal ve/veya hizmet üretiminin gerçekleştiği durumlar söz konusu olmaktadır. Böyle bir olasılıkta, öncelikle iki farklı işyerinin mi yoksa tek bir işyerinin mi olduğunun tespiti gerekir. Eğer tek bir işyerinin bulunduğu sonucuna varılıyor ise bu sefer de, bu işlerin her birinin ayrı birer “asıl iş mi” yoksa, birinin asıl iş diğerlerinin yardımcı iş mi kabul edileceği yahut mal ve hizmet üretimine ilişkin olmayan yardımcı iş mi sayılacağına tespiti gerekir.

⁹¹ Bu yönde karar için Y9HD, 23.2.2009, 12808/3210, www.kazanci.com. Y9HD, 23.2.2009, 22857/3226, www.kazanci.com. Ayrıca bkz. Çankaya ve Çil, 2009:173-174.

⁹² Y9HD, 12.2.2007, 1358/3081, Kılıçoğlu ve Şenocak, 2008: 122-124. Y9HD, 23.2.2009, 12808/3210. Y9HD, 23.2.2009, 22857/3226, Y9HD, 3.5.2010, 11733/11997, kararlar için bkz. www.kazanci.com

⁹³ Ekonomi, 2009: 15-16.

⁹⁴ Y9HD, 11.3.2008, 8596/4589, Kılıçoğlu ve Şenocak, 2008: 79-81.

⁹⁵ Y9HD, 10.3.2008, 42441/4308, Kılıçoğlu ve Şenocak, 2008: 91- 92.

Buna göre örneğin, bir otelin altındaki gece kulübü veya kuyumcu yahut spa merkezi otel işyerinin asıl işi veya yardımcı işi midir yoksa ayrı bir işyerinden mi söz edilmelidir? Yine acaba bir araba galerisinde, satın alınan arabaların sigorta işlerini yürüten birim yardımcı iş midir? Diğer yandan bir hastanenin altındaki banka veya çiçekçi yahut bir üniversitenin eklentisindeki güzellik merkezi nasıl değerlendirilmelidir? Bu gibi işlerin başka bir işverene verilmesi alt işveren ilişkisi sonucu yaratır mı?

Doktrinde belirtildiği üzere bir işyerinde asıl mal veya hizmet üretimi ile ilgili olmakla beraber, doğrudan ilgili olmayan bazı faaliyetler de yürütülüyorsa “teknik amaca” bakmak gerekir⁹⁶. Örneğin bir araba galerisindeki sigortacılık faaliyetlerinin yürütüldüğü yer, *tek bir işyeri olarak* kabul edilmelidir. Çünkü “araba satışı ve sigorta” teknik amaçları itibarıyla birbiriyle bağdaşmaktadır. Ayrıca, bu durumda fiziksel birliktelikten kaynaklanan ortak menfaatlerin olmasının yanı sıra işçilerin çalışma saatleri, çalışma koşulları, yararlandıkları sosyal tesisler de ortaktır. İşçi sayısı olarak da sigortanın bağımsız bir birim olduğundan söz edilemez⁹⁷. Bizim de katıldığımız bu görüş doğrultusunda, araba galerisindeki sigorta birimi, başka bir işverene verildiğinde –diğer şartlar da gerçekleşmişse– bir alt işveren ilişkisinden söz etmek mümkündür⁹⁸. Buna göre alt işveren ilişkisi açısından araba galerisindeki sigorta işi yardımcı iş kabul edilebilir. Nitekim bize göre söz konusu iş *niteliği itibarıyla*, asıl işveren tarafından yerine getirilseydi asıl işin bir bölümü veya yardımcı iş sayılabilecekse, bu işin başka işverene verilmesi ile –diğer koşulların da varlığı ile– alt işveren ilişkisinden söz edilmelidir. Ancak söz konusu iş, asıl işveren tarafından yerine getirilse bile –teknik amacı itibarıyla– ayrı bir işyeri olarak kabul edilecekse, bu durumda bu işin tamamen başka bir işverene verilmesi alt işveren ilişkisi yaratmaz⁹⁹. Çünkü asıl işveren, *bu iş dolayısıyla işveren sıfatına* sahip olmayacaktır. Örneğin, sabun üretilen bir işyerinde aynı zamanda ahşap fırça da üretilmeye başlansa, ahşap fırça üretimi sabun işinin yardımcı işi sayılamaz; bu durumda iki ayrı işyerinden söz etmek gerekir¹⁰⁰. Buna karşılık doktrinde ileri sürülen diğer bir görüşe göre, alt işveren ilişkisi açısından asıl iş dışında kalan mal veya hizmet üretimlerini genel olarak “yardımcı işler” kapsamında saymak mümkün değildir; konunun olayın özelliğine göre değerlendirilerek sonuca varılması gerekir¹⁰¹. Buna göre, asıl iş dışında kalsa dahi işyerinde üretimi yapılan diğer mal/veya hizmetler için de asıl iş için öngörülen şartların “*kyasen*” uygulanması gerekir¹⁰². Bu

⁹⁶ Doğan Yenisey, 2007: 373. Aykaç, 2011: 100.

⁹⁷ Doğan Yenisey, 2007: 373.

⁹⁸ Doğan Yenisey, 2007: 361-362.

⁹⁹Bu doğrultuda bir hastanenin altındaki bankayı, hastane işyeri açısından –asıl iş veya yardımcı iş saymak– kanımıza göre mümkün değildir.

¹⁰⁰Doğan Yenisey, 2007: 373.

¹⁰¹ Ekonomi, 2008: 39. Konunun toplu iş ilişkileri bakımından durumu için bkz. Ekonomi, 2008: 39. Aynı yazar, 1997: 35-36. Aynı yazar, 1991: 47-48. Narmanlıoğlu, 2013: 83-84.

¹⁰² Ekonomi, 2008: 39- 40. Konuya ilişkin örnekler için bkz. Ekonomi, 2008: 39, dn. 49.

çerçevede, asıl iş dışında kalan bu bölümler de bir bütün halinde ancak “işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren iş” olmalarına bağlı olarak alt işverene verilebilirler. O halde bu görüşe göre, sabun ve ahşap boya fırçası üretimi birbirinin yardımcı işi kapsamında olmayıp *aynı işyerinde üretimi gerçekleştirilen diğer mallardır*. Bu doğrultuda ahşap fırça üretiminin tümüyle başkasına verilmesi durumunda “işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren iş” olma koşulunun aranması gerekir. Buna karşılık kanımıza göre, sabun üretilen bir işyerinde aynı zamanda ahşap fırça da üretilmeye başlandığında iki ayrı işyerinden söz etmek gerekeceğinden ahşap fırça üretiminin tümüyle başka bir işverene bırakılması alt işveren ilişkisi doğurmaz. Çünkü sabun üretimi yapan işyerinin işvereni ahşap fırça üretimi işi dolayısıyla işveren sıfatına sahip olmayacağından asıl işveren niteliği de taşımayacaktır. Böylece ahşap fırça üretiminin “tümüyle” başka bir işverene bırakılması durumunda “işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren iş” olma koşulunun aranması da gerekmez.

Sonuç itibarıyla aynı yerde iki farklı mal ve/veya hizmet üretiminin gerçekleştiği durumlarda, her olayın özelliğine göre yukarıda belirtilen “teknik amaç itibarıyla bağdaşıp bağdaşmama” unsuru ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Buna göre örneğin, beş yıldızlı bir otelin veya tatil köyünün altındaki gece kulübü, kuaför, spa merkezi veya kuyumcu otel işyerinin yardımcı işi kabul edilebilir. Zira bu faaliyetler bize göre beş yıldızlı otel faaliyetini destekleyici-tamamlayıcı nitelikte görülebilir. O halde araştırılması gereken husus, teknik amaçların birbirini tamamlayıp tamamlamadığıdır. Buna karşılık doktrinde diğer bir görüşe göre, bir otele ait gece kulübünün işletilmek üzere başka bir işverene verilmesi ve ayrı bir işyeri olarak Bölge Çalışma Müdürlüğü’ne kayıt ettirilmesi alt işveren ilişkisi değildir¹⁰³.

Öte yandan bir süpermarketin içindeki kasap, şarküteri, konfeksiyon, kuruyemiş, yaş sebze meyve gibi bölümlerin asıl işin bir bölümünü oluşturduğu, fakat depo işleri, süpermarketin temizlik işi gibi işlerin yardımcı işi oluşturduğu kanısındayız. Buna karşılık, kısa bir dönem için çalışan promosyon elemanının, örneğin bir çikolata markasının tanıtımını yapan kişilerin alt işveren işçisi olmadığı kanaatindeyiz¹⁰⁴. Çünkü bu durumda mal ve hizmet üretimine ilişkin işin bir bölümünün veya yardımcı işin üstlenilmesi söz konusu değildir.

¹⁰³ Çelik, 1993, 166. Aynı şekilde Çelik, bir fabrikanın ürünlerini pazarlayan başka bir işverenin fabrikadaki bir ambarı kiralayıp kendi işyeri haline getirmesini de alt işverenlik olarak nitelendirmemiştir (Çelik, 2010 a: 571). Bu örnekleri ve görüşü değerlendiren Şen’e göre ise, pazarlama işi asıl işin bir parçası olduğundan, gece kulübü ise işyerinin eklentisinde bulunduğundan her iki örnekte de alt işveren ilişkisi gerçekleşmektedir (Şen, 2002: 109).

¹⁰⁴ Bu yönde bkz. Centel, Genel Görüşme, Alt İşveren, 58.

Sonuç

Alt işverenliğe (daha yaygın deyimıyla taşeronluğa) ilişkin uygulamadaki yaygınlık ve bu kurumdan kaynaklı hukuki ve sosyal sorunların giderek artış göstermesi yasa koyucuyu konuyla ilgili olarak daha ayrıntılı düzenleme yapmak noktasına itmektedir. Ancak bize göre yasa ve ilgili yönetmelikteki ayrıntılar arttıkça karışıklıklar ve belirsizlikler artmakta; konunun özünden uzaklaşmaktadır. Kanımıza göre, konuyla ilgili düzenlemelerde ve sınırlamalarda alt işverenliğin ve bu ilişkiden kaynaklı sorumluluğun gerekçesi göz ardı edilmemelidir. Buna göre, bu konuda ön plana çıkan gerekçe genellikle, maddi yetersizlikleri bulunan alt işverenlerin, işçilerinin haklarını ödeyememe olasılıklarına karşı bir güvence oluşturmak olsa da geri planda adalet ve hakkaniyet düşüncesi de bu sorumluluğu makul göstermektedir. Gerçekten de doktrinde isabetli olarak, özellikle “alt işveren işçilerinin çalışmalarından yararlanma olgusu” karşısında hakkaniyet ve adalet düşüncelerinin bu sorumluluğun gerekçeleri arasında olduğu vurgulanmıştır¹⁰⁵. Nitekim alt işveren işçileri, asıl işverenin işyerinde *nihai olarak asıl işveren yararına* iş yapmaktadırlar. Bu sebeple asıl işveren nihai olarak kendisi yararına çalışan işçilerin iş ilişkisinden doğan alacaklarından alt işverenle birlikte sorumlu tutulmuş ve bu şekilde bu işçilerin alacaklarına ek bir güvence sağlanmak istenmiştir. Alt işverenliğe ilişkin unsurları bu çerçevede değerlendirirken bu temel mantık göz ardı edilmemeli ve bu kavramın işçiler aleyhine aşırı sınırlandırılmasından kaçınılmalıdır. Bu doğrultuda yardımcı iş kavramı “mal veya hizmet üretimine ilişkin” olma unsuruyla daraltılmamalı; en azından söz konusu unsur dar bir şekilde yorumlanmamalıdır. Eğer söz konusu işin dolaylı da olsa işyerindeki mal veya hizmet üretimini tamamladığından söz ediliyorsa, yardımcı işten ve alt işveren ilişkisinden söz edilmelidir.

Yine bu doğrultuda bize göre olması gereken hukuk bakımından süreklilik, alt işveren ilişkisinin ve dolayısıyla alt işveren ilişkisi açısından yardımcı iş sayılmanın bir unsuru olmamalıdır. Bize göre geçici bir süre olsa da çok kısa olmayan en azından alt işverenliğin unsurlarından biri olan “*işçilerin münhasıran o işyerinde çalıştıkları*” sonucuna ulaşılabilecek bir süre işin devam etmesi söz konusuysa alt işverenlik ilişkisinden söz edilebilmelidir.

Asıl iş-yardımcı iş ayrımı noktasında problemlili hususlardan biri de aynı mekanda birden fazla mal veya hizmet üretiminin yapılmasıdır. Böyle bir olasılıkta,

¹⁰⁵ Narmanlıoğlu, 2008: 67. Güzel'e göre de müteselsil sorumluluğun gerekçelerinden biri, asıl işverenlerin işçilerin emeği sayesinde bir artı değer elde etmeleridir (Güzel, 2004: 52). Öğretide Saymen de, “işin asıl menfaatini hakiki işverenin (asıl işverenin) elde etmesini” sorumluluğun gerekçelerinden biri olarak ortaya koymaktadır (Saymen, 195). Ünsal ise, alt işveren işçilerinin asıl işverenin işyerinde onun hukuki tasarruf ve hakimiyet alanı içinde çalıştıklarını, asıl işverenin alt işveren işçilerinin yaptıkları işten doğrudan ya da dolaylı olarak yararlandığını bu nedenlerle de asıl işverenin müteselsil sorumluluğunun hem hukuki hem ahlaki bir sorumluluk olduğunu belirtmektedir (Ünsal, 2005:542).

öncelikle iki farklı işyerinin mi yoksa tek bir işyerinin mi olduğunun tespiti gerekir. Doktrinde belirtildiği üzere bu konuda bir işyerinde asıl mal veya hizmet üretimi ile ilgili olmakla beraber, doğrudan ilgili olmayan bazı faaliyetler de yürütülüyorsa “teknik amaca” bakmak gerekir. Buna göre örneğin bir araba galerisindeki sigortacılık faaliyetlerinin yürütüldüğü yer, *tek bir işyeri olarak* kabul edilmelidir. Çünkü “araba satışı ve sigorta” teknik amaçları itibariyle birbiriyle bağdaşmaktadır. Bizim de katıldığımız bu görüş doğrultusunda, araba galerisindeki sigorta birimi, başka bir işverene verildiğinde –diğer şartlar da gerçekleşmişse- bir alt işveren ilişkisinden söz etmek mümkündür. Nitekim bize göre alt işveren ilişkisi açısından araba galerisindeki sigorta işi “yardımcı iş” kabul edilebilir. Buna karşılık sabun/ağaç fırça üretimi örneğinde olduğu gibi aynı mekanda yürütülen işlerin birbirinden tamamen farklı nitelikte olması olasılığı da bulunmaktadır. Doktrinde belirtildiği üzere sabun üretilen bir işyerinde aynı zamanda ağaç fırça da üretilmeye başlandığında iki ayrı işyerinden söz etmek gerekeceğinden, bize göre ağaç fırça üretiminin tümüyle başka bir işverene bırakılması alt işveren ilişkisi doğurmaz. Çünkü sabun üretimi yapan işyerinin işvereni, ağaç fırça üretimi işi dolayısıyla işveren sıfatına sahip olmayacağından asıl işveren niteliği de taşımayacaktır. Böylece ağaç fırça üretiminin “tümüyle” başka bir işverene bırakılması durumunda “işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren iş” olma koşulunun aranması da gerekmez. Sonuç itibariyle aynı yerde iki farklı mal ve/veya hizmet üretiminin gerçekleştiği durumlarda, her olayın özelliğine göre bu farklı işler açısından “teknik amaç itibariyle bağdaşıp bağdaşmama” unsuru ayrı ayrı değerlendirilerek bir sonuca varılmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKTAY, N. (2003) “İş Kanununda Düzenlenen Alt İşveren Kurumu ve İş Hukukumuzda Muhtemel Etkileri”, **Türk Metal Dergisi**, Aralık, 37-39.
- AKTAY, N./ARICI, K./SENYEN-KAPLAN, Tuncay (2013) **İş Hukuku**, Yenilenmiş 6. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- AKYIĞİT, E (1999) (**İş Kanunu, Deniz İş Kanunu ve Basın İş Kanununda Kıdem Tazminatı**), Ankara: Seçkin Yayınevi.
- AKYIĞİT, E (2008) **İçtihatlı Açıklamalı 4857 Sayılı İş Kanunu Şerhi**, 3. Baskı, C.1
- AKYIĞİT, E (2009-2010) “Alt İşverenlik ve Benzer İlişkilerden Farkı”, **TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, C:22, S:4-5, Kasım 2009-Şubat 2010, 1-38.
- ALPAGUT, G. (2004) “4857 Sayılı İş Yasası ile Alt İşveren Kurumundaki Yeni Yapılanma”, **Yeni İş Yasasının Alt İşveren Kurumuna Bakışı-Sorunların Değerlendirilmesi ve Çözümleri**, No:10, Ankara: İNTES Yayınları, 16-23.
- ALPAGUT, G. (2008) “Alt İşverenlik Yönetmeliği'nin Hukuka Aykırılığı Üzerine”, **İşveren D.**, C:47, S:2, Kasım, 58-62
- ARICI, K. (2006) “Yeni İş Kanunu ve Alt İşveren İlişkisinin Sınırlandırılması Sorunu”, **İÜİFM, Prof. Dr. Toker Dereli'ye Armağan**, İstanbul, 485-509.
- AYAN, Ö. (2006) “Türk İş Hukukunda Alt İşverenlik İlişkisi”, **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, 10, 499-531.
- AYDINLI, İ. (2008) **Türk İş Hukukunda Alt İşveren İlişkisi ve Muvazaa Sorunu**, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- AYKAÇ, H.B. (2010) Kamu Kurum ve Kuruluşlarında İş Hukukunun Uygulanmasına İlişkin Bazı Sorunlar, **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, S.25, 101-134.
- AYKAÇ, H. B. (2011) **İş Hukukunda Alt İşveren**, İstanbul: Beta Yayınları
- AYKAÇ, H.B. (2015) “Alt İşverenlik- Anahtar Teslimi İş Ayrımı” (Karar İncelemesi), **Çimento İşveren**, C.29, S.3, Mayıs, 46-55.
- BAŞBUĞ, A. (2010) **Alt İşveren İlişkisi ve Güncel Sorunlar, Şeker Sanayi Örneği**, Ankara
- CENTEL, T. (2008) Alt İşveren Düzenlemelerine Eleştirel Bir Yaklaşım, **Sicil İHD**, MESS, Aralık, Y:3, S:12, 39-43
- ÇANKAYA, O. G./ ÇİL, Ş. (2009) **İş Hukukunda Üçlü İlişkiler**, Ankara.
- ÇELİK, N. (1993) “Türk İş Hukukunda Asıl İşveren-Alt İşveren İlişkilerinden Doğan Bazı Uygulama Sorunları”, **Münir Ekonomi 60. Yaş Günü Armağanı**, Ankara, 163-178.
- ÇELİK, N. (2009) “Asıl İşveren Tarafından Alt İşverene İş Verilmesinin Koşulları”, Mart, **Sicil İHD**, Y:4, S:13, 83- 92.
- ÇELİK, N. (2010 a) **İş Hukuku Dersleri**, (Yenilenmiş 23. Bası), İstanbul.
- ÇELİK, N. (2010 b) “İş Hukukumuzda Asıl İşveren-Alt İşveren İlişkisinin Önemli Bazı Sorunları”, **Sicil İHD**, Mart, S:17, 5-16.

- ÇELİK, N./CANİKLİOĞLU, N./CANBOLAT, T. (2014) **İş Hukuku Dersleri**, Yenilenmiş 27. Bası, İstanbul: Beta Yayınları
- DEMİR, F. (1990) “Ferdî İş İlişkisinin Düzenlenmesi Açısından Yargıtay’ın 1988 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi”, **Yargıtay’ın 1988 Yılı İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi Semineri**, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi, İstanbul, 5-56.
- DEMİR, F. (2003) “4857 Sayılı İş Kanunu’nun Başlıca Yenilikleri ve Uygulamadaki Muhtemel Etkileri”, **Mercek**, Temmuz, 83-123.
- DEMİR, F. (2009) “Alt İşverenler Arasında Devre İlişkin Karar İncelemesi”, **Sicil İHD**, Aralık, S:16, 77-87.
- DEMİRCİOĞLU, A.M./CENTEL, T. (2015) **İş Hukuku**, 18. Bası, İstanbul: Beta Yayınları.
- DOĞAN YENİSEY, K. (2007) **İş Hukukunda İşyeri ve İşletme**, İstanbul: Legal Yayınları.
- DOĞAN YENİSEY, K. (2009) “Yargıtay’ın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 2006”, **İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi**, Ankara.
- DOĞAN YENİSEY, K. (2010) “Asıl İşveren-Alt İşveren İlişkisi ve Bu İlişkidен Kaynaklanan Hukuki Sorunlar”, **Asıl İşveren-Alt İşveren İlişkisi ve Uygulamadaki Sorunlar, Panel ve Görüşmeler**, 21 Şubat 2009/Antalya, Mayıs 2010, 19-54.
- DEMİRCİOĞLU, M (2007) **Yargıtay Kararları Işığında Sorularla 4857 Sayılı İş Yasası**, Yayın No: 2007-49, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul.
- ENGİN, M. (2005) “Üçlü İş İlişkileri”, **T. Toprak, Seramik, Çimento ve Cam Sanayi İşverenleri Sendikasıncа Düzenlenen III. Yılında İş Yasası Semineri Yayını**, İstanbul, 12-26.
- EKMEKÇİ, Ö (2002) “26 Haziran 2002 Tarihli İş Kanunu Tasarısının Bazı Hükümleri Üzerine”, **Türkiye Toprak, Seramik, Çimento ve Cam Sanayi İşverenleri Sendikasıncа Düzenlenen Çalışma Hayatımızda Yeni Dönem Semineri Yayını**, 25-29 Eylül 2002 Marmaris, 65-97.
- EKMEKÇİ, Ö. (2003) “Yeni İş Kanunu Karşısında Yargı, Dava Süreci ve Olası Uygulama Sorunları”, **MERCEK**, Temmuz, 132-139.
- EKONOMİ, M. (1991) “İşkolu Esasına Göre Sendikalaşma ve İşyerinin Girdiği İşkolunun Belirlenmesi”, **İş Hukuku Dergisi**, C.1, S.1, Ocak-Mart, 31-49.
- EKONOMİ, M. (1997) “İşkolunun Değişmesi ve Toplu İş Sözleşmesine Etkisi”, **İş Hukukunun Güncel Sorunları Semineri**, 9-12 Aralık 1997-ABANT: TÜHİS, Yayın No: 26, 15-51.
- EKONOMİ, M. (2008 a) “Asıl İşveren-Alt İşveren İlişkisinin Kurulması ve Sona Ermesi”, **Türk İş Hukukunda Üçlü İlişkiler, Legal Vefa Toplantıları (II), Prof. Dr. Nuri Çelik’e Saygı**, Mart, 21-52.
- EKONOMİ, M. (2008 b) “4857 sayılı İş Kanunu Hükümleri Çerçevesinde Sayısal Esneklik”, Aralık, **Sicil İHD**, S.12, 5-23.

- EKONOMİ, M. (2009) “İş İlişkisinin Kurulması ve İşin Düzenlenmesi”, **Yargıtay’ın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 2007**, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Derneği (Türk Milli Komitesi), İstanbul, 3-64.
- ENGİN, M. (2005) “Üçlü İş İlişkileri”, **T. Toprak, Seramik, Çimento ve Cam Sanayi İşverenleri Sendikasıncı Düzenlenen III. Yılında İş Yasası Semineri Yayını**, İstanbul, 12-26.
- ENGİN, M. (2008) “Asıl İşveren-Alt İşveren İlişkisinde Birlikte Sorumluluğun Kapsamı”, **İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku 2008 Yılı 12. Toplantı Notları**, İstanbul Barosu Çalışma Hukuku Komisyonu ve Galatasaray Üniversitesi, 06-07.06.2008, 14-40.
- EYRENCİ, Ö. (1996) “Ferdî İş İlişkisinin Kurulması ve İşin Düzenlenmesi”, **Yargıtay’ın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 1994**, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi, İstanbul.
- EYRENCİ, Ö./TAŞKENT, S./ULUCAN, D.(2014) **Bireysel İş Hukuku**, Yenilenmiş 3. Bası, İstanbul: Legal.
- GEREK, N./ORAL, İ. (2006) “Belediyelerin Çöp Toplama İşlerini Alt İşverenlere Vermeleri ve Bunun Yarattığı Sorunlar”, **Sicil İHD**, Mart 2006, 29-35.
- GÜNAY, C. İ. (2004) “Yargıtay Kararları Açısından Alt İşveren Sorunlarının Değerlendirilmesi”, **Yeni İş Yasasının Alt İşveren Kurumuna Bakışı Sorunların Değerlendirilmesi ve Çözümleri**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Araştırma ve Uygulama Merkezi ile 6 Mayıs 2004 Tarihinde Ortaklaşa Düzenlenen Toplantı Notları, Ankara, 16-24 (Alt İşveren).
- GÜNAY, C. İ. (2008) “Yargı Kararlarında Yeni İstihdam Biçimleri ve Üçlü İş İlişkileri”, **I. Çalışma Yaşamı ve İş Denetimi Kongresi**, İş Müfettişleri Derneği, Ankara, 110-115.
- GÜZEL, A. (2004) “İş Yasasına Göre Alt İşveren Kavramı ve Asıl İşveren-Alt İşveren İlişkisinin Sınırları”, **Çalışma ve Toplum**, Birleşik-Metal İş, 2004/1, 31-66.
- GÜZEL, A. (2005) “Genel Görüşme”, **T. Toprak, Seramik, Çimento ve Cam Sanayi İşverenleri Sendikasıncı Düzenlenen III. Yılında İş Yasası Semineri Yayını**, İstanbul, 72-77.
- JAMES, P./ JOHNSTONE, R./QUINLAN, M./WALTERS, D. (2007) “Regulating Supply Chains to Improve Health and Safety”, **Industrial Law Journal**, Vol.36, June, 163-187.
- KAPLAN, E. T. (1992) **İşverenin Hukuki Sorumluluğu (Özellikle Borçlar Hukuku ve İş Hukuku Açısından)**, Ankara.
- KILIÇOĞLU, M./ ŞENOCAK, K. (2008) **İş Kanunu Şerhi**, C.1, İstanbul: Legal.
- KIZILOĞLU, H. (2009) “Alt İşverenlik Mevzuatında Son Durum”, **SİCİL İHD**, Eylül, 97-101.

- MOLLAMAHMUTOĞLU, H. (2004) “4857 Sayılı Yeni İş Kanununun Getirdiği Önemli Bazı Yenilikler”, **Kamu-İş**, C.7, S.4.
- MOLLAMAHMUTOĞLU, H./ASTARLI, M./ BAYSAL, U.,(2014) **İş Hukuku**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 6. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi
- NARMANLIOĞLU, Ü. (2013) **İş Hukuku II, Toplu İş İlişkileri**, İzmir: Beta Yayınları.
- NARMANLIOĞLU, Ü. (2008) “Asıl İşveren-Alt İşveren İlişkisinden Doğan Sorumluluklar”, **Türk İş Hukukunda Üçlü İlişkiler, Legal Vefa Toplantıları (II), Prof. Dr. Nuri Çelik’e Saygı**, 53- 72.
- ÖZCAN, Ş. (2008) “Tersane İşyerlerinde Mevcut Olan İş İlişkileri Bağlamında İş Sağlığı ve Güvenliği”, İş Müfettişleri Derneği, **II. Çalışma Yaşamı Kongresi**, 26-27 Nisan 2008, 95- 149.
- ÖZKARACA, E. (2008) **İşyeri Devrinin İş Sözleşmelerine Etkisi ve İşverenlerin Hukuki Sorumluluğu**, İstanbul.
- ÖZVERİ, M. (2004) “Alt İşveren Uygulaması ve Yeni İş Yasası”, **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Nisan-Mayıs-Haziran, 383-400.
- SELWYN, N. (2006) **Selwyn’s Law Of Employment**, Fourteenth Edition, Oxford University Press.
- SÜZEK, S. (2010 a) “Alt İşveren İlişkisinin Kurulması”, **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, 25, 11-30.
- SÜZEK, S. (2010 b) “Muvazaalı Alt İşveren İlişkisi” **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, 27, 933-946
- SÜZEK, S. (2014) **İş Hukuku**, İstanbul.
- SÜMER, H. H. (2010) **İş Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 15. Baskı
- SOYER, P. (2006) “4857 Sayılı İş Kanunu Açısından Asıl İşveren-Alt İşveren İlişkisinin Kurulması ve Sonuçları”, **Sicil İHD**, Mart, 16-28.
- ŞAFAK, C. (2004) “4857 Sayılı İş Kanunu Çerçevesinde Taşeron (Alt İşveren) Meselesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Mart-Nisan, 111-132.
- ŞAHLANAN, F. (1997 a) “Türk İş Hukukunda Alt İşveren”, **Mercek**, Temmuz 1997, 44-54.
- ŞAHLANAN, F. (1997 b) “Alt İşveren Kavramı”, **Prof. Dr. Kemal Oğuzman’ın Anısına İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda İşçi ve İşveren Kavramları ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar, İş Hukukuna İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri 1997 Yılı Toplantısı**, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 191-200.
- ŞAHLANAN, F. (2003 a) “4857 Sayılı Yasanın Genel Hükümleri, Sözleşme Türleri, İş Sözleşmesinin Feshi ve İş Güvencesine İlişkin Hükümleri”, **4857 sayılı Yeni İş Kanununun Değerlendirme Konferans Notları**, 12-13 Temmuz 2003, Bolu, 66-94.

- ŞAHLANAN, F. (2003 b) “Yeni İş Kanununun Genel Hükümleri”, **Türkiye Toprak, Seramik, Çimento ve Cam Sanayi İşverenleri Sendikasıncı Düzenlenen “Yeni İş Yasası” Konulu Seminer Yayını**, 25-29 Haziran 2003 Çeşme, 20-35.
- ŞAHLANAN, F. (2003 c) “Yeni İş Kanunu’nun Getirdikleri”, *Yeni İş Kanunu Ne Getiriyor Semineri*, Ağustos, TİSK Yayını, No: 235, 29-43.
- ŞAHLANAN, F. (2004) **Alt İşveren, Yeni İş Yasasının Alt İşveren Kurumuna Bakışı- Sorunların Değerlendirilmesi ve Çözümleri**, İNTES, Ankara, 46-51.
- ŞAHLANAN, F. (2005) “Asıl İşlerin Alt İşverene Verilmesinin Taşeronluk Sözleşmesini Geçersiz Kılması”, **Tekstil İşveren**, Kasım, 41-46.
- ŞAHLANAN, F. (2007) “Alt İşverene Verilen Yardımcı İşte Muvazaa İddiası ve İşe İade Davasında Sorumluluk”, **Tekstil İşveren**, Mart, Hukuk 11, 2-5.
- ŞEN, S. (1997-1998) “Taşeronluk (Alt İşverenlik) Bakımından Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi” (1994-1996), *TÜHİS, C.14, S:4, Kasım 1997-Şubat 1998*, 37-51.
- ŞEN, S. (2002) **Taşeronluk (Alt İşverenlik) ve Endüstriyel İlişkilere Etkileri**, İstanbul: Selüloz İş Sendikası Yayınları, Eğitim Yayınları: 14.
- ŞEN, S. (2006) “Alt İşverenlik ve Asıl İşin Bir Bölümünün Alt İşverene Verilmesi”, *Çalışma ve Toplum*, 10, 2006/3, 71-99.
- ŞEN, M./NANECİ, A (2009) “Asıl İşveren-Alt İşveren İlişkisi ve Alt İşverenlik Sözleşmesi”, **SİCİL İHD**, S:15, Eylül, 24-53.
- TAŞKENT, S. (2004) “Alt İşveren”, **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Nisan- Haziran, 363-366.
- TUNCAY, C. (1991 a) “Asıl İşveren- Alt İşveren İlişkisi”, *KİPLAS İşveren D*, S.24, Y.6, Ocak, 7-10.
- TUNCAY, C. (1991 b) “Asıl İşveren-Alt İşveren İlişkileri ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar”, **Uygulamada Toplu İş Sözleşmeleri Grev ve Lokavt Semineri, Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası**, Bolu- Abant 16-19 Mayıs 1991, 63-74.
- UÇUM, M. (2003) **Yeni İş Kanunu Seminer Notları**, İstanbul.
- ULUCAN, D. (1991) “Aracı İşveren (Taşeron) Kavramı”, *İş ve Hukuk*, 7-8.
- ULUCAN, D. (1998) *Ferdi İlişkilerin Kurulması ve İşin Düzenlenmesi, Yargıtay’ın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 1996, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi, İstanbul*, 11-32.
- UŞAN, M.F. (2002) “Asıl İşveren Alt İşverenin Sosyal Sigortalar Kanunundan Doğan Borçlarından Sorumluluğu (Yargıtay 10. Hukuk Dairesinin Bir Kararı Üzerine Değerlendirme)”, *Kamu- İş Dergisi*, C.7, S.1, 81-91.
- UYGUR, T (1980) *İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Temel Kavramlar, Yargılama*, Ankara.
- ÜNSAL, E. (2005) “4857 sayılı Yasa’ya Göre Asıl İşveren-Alt İşveren İlişkisinin Kurulması”, **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, S:6, 535- 545.
- WILLEY, B. (2003) *Employment Law in Context, Second Edition*.

